

I HISTORIENS FODSPOR

SOCIALDEMOKRATISKE STEDER

SOCIALDEMOKRATIET

INDHOLD

HOVEDSTADEN 4

Gravsteder.....	6
Monumenter.....	14
Mindeplader.....	16
Huse og steder.....	18
Vejnavne.....	23

SJÆLLAND 26

Gravsteder.....	28
Monumenter.....	29
Mindeplader.....	30
Huse og steder.....	27
Vejnavne.....	27

SYDDANMARK 32

Gravsteder.....	34
Monumenter.....	36
Huse og steder.....	38
Vejnavne.....	39

MIDTJYLLAND 41

Gravsteder.....	42
Monumenter.....	44
Mindeplader.....	46
Huse og steder.....	47
Vejnavne.....	48

NORDJYLLAND 50

Gravsteder.....	52
Monumenter.....	53
Huse og steder.....	54
Vejnavne.....	55

Tekst: Martin E.O. Grunz

Ansvarshavende: Jan Juul Christensen

Redaktion: Socialdemokratiets Udviklingsafdeling

Layout: Grafisk Afdeling

Spørgsmål, kommentarer og oplysninger

om yderligere mindesteder bedes rettet

til martin.grunz@ft.dk

Danmark er et skønt land. Vi håber med denne udgivelse at inspirere til besøg ved de mange socialdemokratiske mindesteder på land og i by.

Det kan være partiforeningen, der laver en aktivitet. Familien, der nyder en frokost i det grønne eller den gode ven, som man vil vende et par ting med på en spadseretur. Hvis udgivelsen kan give et kulturhistorisk eller politisk perspektiv på oplevelserne – så har den tjent sit formål.

Socialdemokratiet fylder i år 150 år, og igennem årene har socialdemokrater rejst monumenter og mindesmærker for at hædre partifæller og mindes sejre. Desuden er mange vejnavne og bygninger knyttet til partiets historie og mangeårige indsats for et mere socialt retfærdigt og demokratisk Danmark.

Ved fejringen af Socialdemokratiets 150-årsjubilæum udgiver vi hermed den første samlede oversigt over socialdemokratiske mindesteder. Vi er gået ydmygt til opgaven og vedgår, at der vil være steder, som vi ikke har fået med i denne første udgivelse. Derfor sætter vi vores lid til, at læsere og partifæller vil hjælpe os med at lokalisere eventuelt manglende socialdemokratiske mindesteder, som vi kan tilføje i kommende genudgivelser.

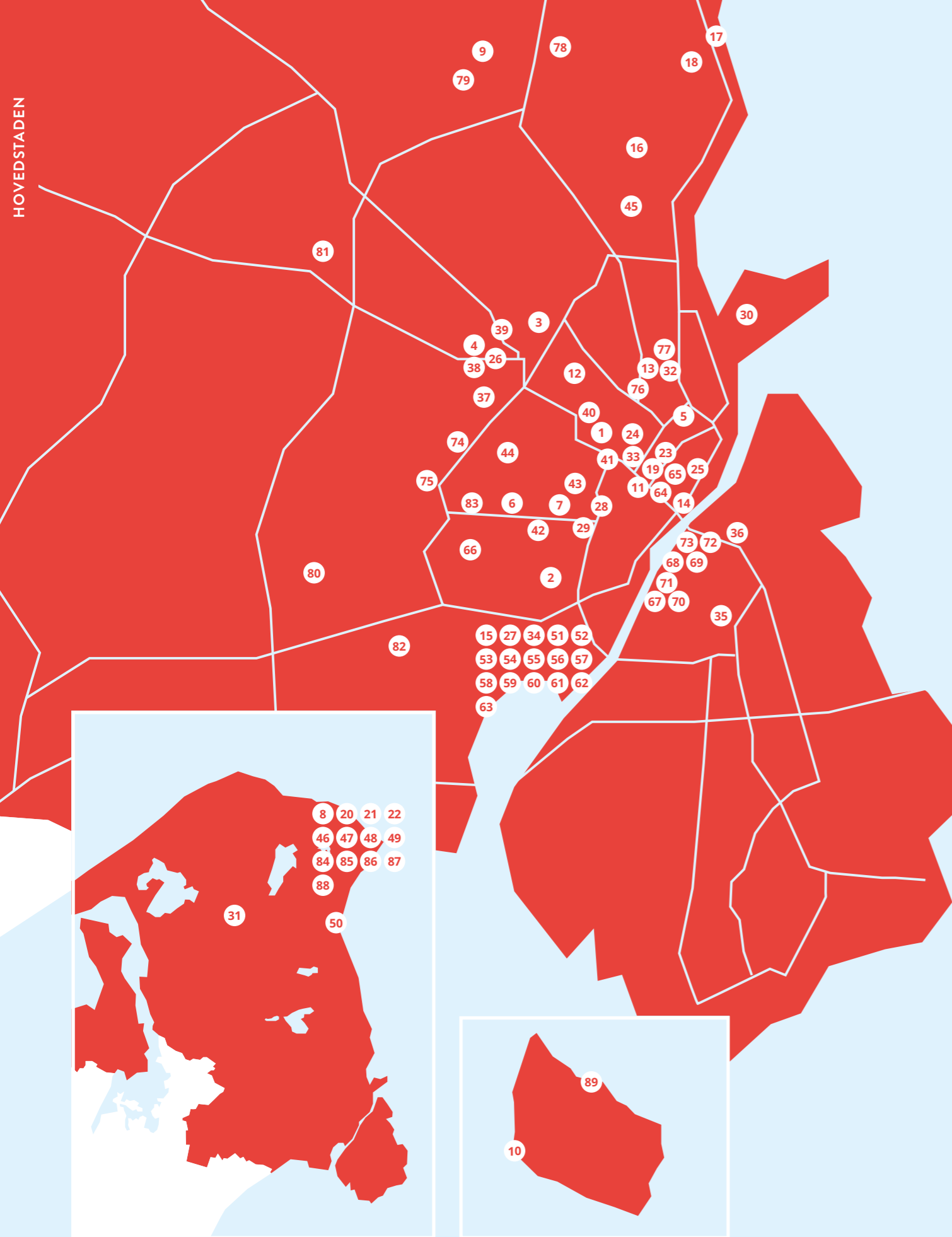
God fornøjelse og god tur

Jan Juul Christensen
Partisekretær

Martin E.O. Grunz
Historisk konsulent

Til højre - mindsten for J.P. Sundbo, Esbjerg.

Til venstre - indgangen til den gamle Roskilde Højskole.

HOVEDSTADEN

GRAVSTEDER

- 1 Assistens Kirkegård**
August Toucher
Frederik Dreier
U.P. Overby
Christen Hørdum
P. Knudsen
Sigvald Olsen
Ernst Christiansen
- 2 Vestre Kirkegård**
Jens Jensen
Marinus Kristensen
F.J. Borgbjerg
A.C. Meyer
Niels Mathiasen
H.C. Hansen
Johannes Kjærboell
K.K. Steincke
Sigvard Munk
M.C. Lyngsie
Hans Hedtoft
Christian Christiansen
Per og Grete Hækkerup
Anker og Ingrid Jørgensen
Th. Stauning
Vilhelm Buhl
Jens Otto Krag
Erling Dinesen
Viggo Kampmann
Christian Christiansen
Louis Pio
Sylvia Pio
- 3 Bispebjerg Kirkegård**
Nina og Gustav Bang
Pelle Jarmer
Philipp Scheidemann
H.P. Sørensen
Egon Weidekamp
Oskar Hansen
K.B. Andersen
Alsing Andersen
Sigvald Hellberg
Lissi Petersen
- 4 Brønshøj Kirkegård**
Olivia Nielsen
- 5 Holmens Kirkegård**
Svend Auken
- 6 Solbjerg Parkkirkegård**
Hans Hækkerup
Johan Friis-Skotte

- 7 Frederiksberg Ældre Kirkegård**
Bodil Koch
Hal Koch
- 8 Helsingør Kirkegård**
Peder Christensen
- 9 Lyngby Assistens Kirkegård**
Hartvig Frisch
- 10 Rønne Kirkegård**
Niels Nielsen

MONUMENTER

- 11 Staunings Plads**
Stauningmonumentet
- 12 Lyngsies Plads**
Buste, M.C. Lyngsie.
- 13 Fælledparken**
Talerstenen
Mindesøjle, F.J. Borgbjerg
- 14 Gammel Strand**
Skulptur, Julius Bomholt
- 15 Anker Jørgensens Plads**
Statue, Anker Jørgensen
- 16 Høstvej 2**
Mindesten, Johan Wilman
- 17 Staunings Plæne**
Mindesten, Th. Stauning
- 18 Christiansholmsvej**
Den Slesvigske Sten
- 19 Rømersgade**
Arbejdernes Forsamlings- og Foreningsbygning
- 20 Konventum i Helsingør**
"Danmark for folket"
Buste, Peder Christensen
- 21 Rosenkildevej**
Buste, Peder Kristensen
- 22 Haveforeningen Solbakken**
Peder Christensen

MINDEPLADER

- 23 Arbejdermuseet**
Relief, Oskar Hansen
- 24 Ravnsborggade 21**
Mindeplade, Louis Pio
- 25 Lille Kirkestræde 1**
Mindeplade, Louis Pio

- 26 Enigheds Allé 21 i Brønshøj**
Bolig, Th. Stauning
- 27 Borgbjergsvej 1**
Bolig, Anker Jørgensen
- 28 Gammel Kongevej 25**
Mindeplade,
Ingolf Larsen-Ledet
- 29 Vega**
Mindetavle, Olof Palme
- 30 Göteborg Plads 1**
Mindetavle, Karl Raloff
- 31 Pedersborgvej 4**
Mindeplade, Hartvig Frisch

HUSE OG STEDER

- 32 Ove Rodes Plads 1**
Bolig, Th. Stauning
- 23 Arbejdermuseet**
- 33 Nørre Farimagsgade 51**
Redaktionslokaler
- 13 Fælledparken**
- 34 Sydhavnen**
Ankers gård
- 35 Urbanplanen**
- 36 Amagerbrogade 31**
Bolig, Vilhelm Buhl
- 37 Fuglsang Allé 63**
Bolig, Hans Hedtoft
- 38 Brønshøj Torv**
- 39 Mosebakken**
- 29 Vega / Folkets Hus**
- 40 Jagtvej 69**
- 41 Rosenørns Allé 12-14**
Arbejdernes Foreningsbygning
- 42 Søndermarken**
- 43 Grundtvigsvej 14**
Gimle
- 44 Egernevej 61**
Jens Otto Krag's rækkehus
- 45 Valeursvej 6 i Hellerup**
Æresbolig, Th. Stauning.
- 46 Kong Peders Park**
Mindesmærke,
Peder Christensen
- 47 Stauninggården**
- 48 Sigurd Schyzt Kollegiet**
- 49 Søstræde 2**
Folkets Hus

- 50 Dageløkke Skov**
Svends Eg
- 89 Bobbesvej 10**
Enghuset

VEJNAVNE

- 51 Borgmester Christiansens Gade**
- 52 P. Knudsens Gade**
- 53 Borgbjergsvej**
- 54 Hørdumsgade**
- 55 Wiinbladsgade**
- 56 Gustav Bangs Gade**
- 57 Louis Pios Gade**
- 58 Peter Sabroes Gade**
- 59 Sigvald Olsens Gade**
- 60 K.M. Klausens Gade**
- 61 Harald Jensens Gade.**
- 62 Olivia Nielsens Gade**
- 63 Anker Jørgensens Plads**
- 64 Staunings Plads**
- 65 Nina Bangs Plads**
- 66 Overbys Allé,**
- 67 Vilhelm Buhls Gade**
- 68 H.C. Hansens Gade**
- 69 Hans Hedtofts Gade**
- 70 Jens Otto Krag's Gade**
- 71 Viggo Kampmanns Plads**
- 72 Svend Aukens Plads**
- 73 Weidekampsgade,**
- 74 Frode Jakobsens Plads**
- 75 Helga Larsens Plads.**
- 76 Edel Sauntes Allé**
- 77 Borgmester Jensens Allé**
- 78 Ingvar Nørgaards Vej**
- 79 Johan Wilmans Vej**
- 80 Borgmester Kjeld Rasmussens Boulevard**
- 81 Borgmester Ib Juuls Vej**
- 82 Arnold Nielsens Boulevard**
- 83 Camilla Nielsens Vej**
- 44 J.O. Krag's Park.**
- 84 Erling Jensens Vej**
- 85 Borgmester P. Christensens Vej**
- 86 Chr. Rasmussens Vej**
- 87 Georg Poulsens Plads**
- 88 Sperlings Allé**

GRAVSTEDER

📍 KØBENHAVN

Socialdemokratiet begravede sine første medlemmer i løbet af 1870'erne. Det foregik på **Assistens Kirkegård (1)** på Nørrebro. Det var blandt andet den unge typograf **August Toucher**, der forsøgte at skabe en socialdemokratisk ungdomsbewægelse, men døde af tuberkulose, inden han kunne nå at gennemføre organiseringen. Hans gravsted findes ikke længere. August Toucher var søn af **Louis Toucher**, som var en af de få etablerede intellektuelle, der i 1770'erne sluttede sig til Socialdemokratiet. En kort overgang efter fængslingen af **Louis Pio, Harald Brix** og **Povl Geleff** i 1872 var Louis Toucher toneangivende i Arbejderbevægelsen. Louis Toucher havde allerede i 1850'erne været aktiv i miljøet omkring **Frederik Dreier**, som nogle gange bliver kaldt for "Danmarks første socialist". Frederik Dreier var engageret i at forvandle de demokratiske reformer, der fandt sted efter enevældens ophør i 1848 til gennemgribende sociale fremskridt. Dreier døde som kun 25-årig i 1853 og er begravet på afdeling C. Louis Toucher forlod Danmark i slutningen af 1870'erne og døde i Cape Town.

En anden af de allerede etablerede forfattere, som tilsluttede sig arbejderbevægelsen, var **U.P. Overby**. Hans sange satte ord på de erfaringer, som mange af arbejderbevægelsens medlemmer personligt havde. Især 'Socialisternes march' med indledningsordene "Snart dages det brødre, det lysner i øst" opnåede en uhørt popularitet.

Da U.P. Overby døde i 1879, var det en meget stor og følelsesladet begivenhed for den unge arbejderbevægelse. Hans sten blev rejst af "sociale sangere", som var sammenslutninger af sangforeninger med tæt tilknytning til Socialdemokratiet. På hans gravsten er indhugget stroferne "i flugt går tiden over livets bølge", som stammer fra en anden af hans arbejdersange.

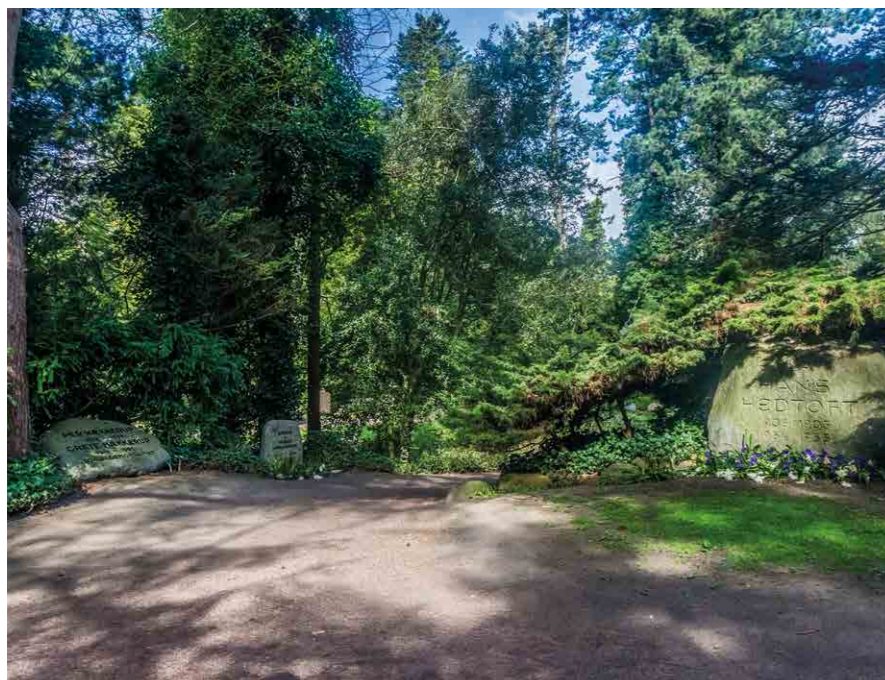
De socialdemokratiske formænd **Christen Hørdum** og **P. Knudsen** er også begravet på Assistens Kirkegård. P. Knudsens begravelse i 1910 blev den første store begravelse, som Socialdemokratiet organiserede. P. Knudsen var formand 1882-1909 og blev i samtiden set som grundlæggeren af den socialdemokratiske organisatoriske og strategiske kurs. P. Knudsen nedlagde kort før sin død sin formandspost for at blive "fattigborgmester" i København. Han døde efter et hurtigt sygdomsforløb og nåede ikke at folde sine evner ud på denne post. **Sigvald Olsen** var bestyrer af det kooperative bryggeri Stjernen og var ved sin død i 1919 næstformand i den socialdemokratiske folketingsgruppe. På hans gravsten står inskriptionen: "Rejst af partifæller".

På Assistens Kirkegård ligger også **Ernst Christiansen**, der som leder af den socialdemokratiske ungdomsorganisation SUF i 1919 brød med partiet. Efterfølgende var han med til at grundlægge Danmarks Kommunistiske Parti (DKP) og blev den første formand.

I 1930 meldte han sig dog sammen med en række andre DKP'ere (der blev kaldt "Ernst Christiansens brigade") igen ind i Socialdemokratiet. Han blev senere landstingsmedlem og minister uden portefølje i H.C. Hansens regeringer, hvor han fungerede som viceudenrigsminister.

*H.C. Hansen og
Gerda H.C. Hansens grav.*

Den største samling af socialdemokratiske grave finder man dog på **Vestre Kirkegård (2)** i Kongens Enghave. Omkring søen nær Nordre Kapel er koncentrationen så stærk, at området i folkemunde hedder "Det røde hav". Vestre Kirkegård blev anlagt fra 1870 og var tænkt som en løsning på det eksplosive befolkningstal – og dermed følgende stigende antal begravelser i København. Kort efter anlæggelsen slog ligbrænding og følgende urnesættelse dog for alvor igennem som begravelsesform, og det løste pladsproblemet. Vestre Kirkegårds store forhold gav derfor plads til at realisere store gravsteder og specielle afdelinger. I 1928 døde Danmarks første socialdemokratiske borgmester, **Jens Jensen**. Før han i 1903 blev finansborgmester i København, var Jens Jensen i 1898 blevet valgt som De samvirkende Fagforbunds (datidens FH) første formand. Jens Jensen var altså en helt central personlighed i den danske arbejderbevægelse, og hans begravelse ved søen på Vestre Kirkegård fandt sted under tusindtalligt opbud. Dermed blev en tradition for at begrave fremtrædende socialdemokrater ved søen på Vestre Kirkegård grundlagt.

I 1928 blev **Marinus Kristensen** begravet. Han havde været redaktør på Social-Demokraten og var borgerrepræsentant, da han døde, kun 38 år gammel. Der var mange, der havde set en kommende partiformand og statsminister i ham.

Op ad et højdedrag med en lille sten-trappe finder man **F.J. Borgbjergs** grav. Borgbjerg var fra 1900 til 1920 Socialdemokratiets mest berømte taler. Hans indtryk var så stort, at det er hans proklamation af Jens Jensens valg som borgmester, der huskes, og ikke hvad, Jensen havde at sige i den anledning. Borgbjerg var kendt for at blive meget eksalteret af sine egne talerevner, og det førte til udtrykket "først holdt Borgbjerg talen, så holdt

talen Borgbjerg". Borgbjerg var også en dreven parlamentariker, der spillede en afgørende rolle i afdækningen af justitsminister P.A. Albertis ulovligheder samt tilblivelsen af Grundloven af 1915. F.J. Borgbjerg var også redaktør af Social-Demokraten og minister i Staunings første regeringer.

Nedenfor er **A.C. Meyer** begravet. Han blev i 1878 som bare 20-årig formand for Socialdemokratiet, men nedlagde posten for at rejse på valsen. Hjemme igen blev han en af Socialdemokratiets mest brugte digtere, og hans produktion var enorm. Hans kantate "Flyv højt vor sang på stærke vinger" til den internationale socialistkongres i København i 1910 er stadig blandt de mest brugte sange i Arbejdersangbogen. Meyer var blandt stifterne af DUI, initiativtager til Børnenes Kontor og folketingsmedlem i 37 år.

I nærheden er **Niels Mathiassen** begravet. Han var partisekretær i Socialdemokratiet, men er først og fremmest husket som kulturminister i 1970'erne. Han blev slet og ret kaldt "Kultur-Niels", og som noget helt specielt er hans gravsten rejst af danske kunstnere.

Ved stien ned er **H.C. Hansen** begravet sammen med sin kone, **Gerda H.C. Hansen**. H.C. Hansen var kun statsminister i fem år frem til sin død i 1960, men hans tid som statsminister gjorde så stærkt et indtryk, at man stadig taler om "H.C. Hansens tid". Blandt de største resultater i hans statsministertid var udsoningen med Tyskland gennem København-Bonnerklæringerne i 1955 og vedtagelsen af folkepensionen i 1956. Han havde 1933-37 været formand for DSU og var i øvrigt en ferm digter og er repræsenteret i Arbejdersangbogen.

Johannes Kjærbøll var formand for Dansk Smede- og Maskinarbejderforbund (nutidens Dansk Metal), da han i 1935 blev handelsminister i Staunings regering. Han beklædte en lang række ministerposter indtil 1959. Langs stien op mod søen er tidligere socialminister **K.K. Steincke** begravet. Steincke er først og fremmest kendt som ophavsmanden til socialreformen fra 1933, der fastslog princippet om, at sociale ydelser skulle tildeles på baggrund og rettigheder og ikke gives som almisser. Steincke var også formand for Landstinget og kendt som en meget skarp debattør.

*Til venstre øverst – Det røde hav.
Til venstre i midten – Per og Grete Hækkerup, Anker og Ingrid Jørgensen og Hans og Ella Hedtofts grave.
Til venstre nederst – Vilhelm og Thyra Buhls grav. Ovenfor – Det røde hav og Nordre Kapel.*

Sigvard Munk var overborgmester i København 1956-62. Han havde allerede en lang politisk karriere bag sig, da han i 1943 var aktiv ved Flugten til Sverige. Sigvard Munk var initiativtager til at redde Københavns Synagoges toraruller fra nazistisk vandalisme ved at finde forskellige skjulesteder til dem.

M.C. Lyngsie var stifter af og mangeårig formand for Dansk Arbejdsmandsforbund (i dag en del af 3F). Han var også socialdemokratisk politiker og medlem af først Folketinget og siden Landstinget.

Under en meget stor sten er **Hans Hedtoft** og hans kone, **Ella**, begravet. De døde med kun halvanden måneds mellemrum i 1954-55, og Hans Hedtofts uventede død ved et hjerteslag i Stockholm var den direkte anledning til, at der blev indført bestemmelser om forsørgelse af ministres børn i tilfælde af forældrenes død. Hans Hedtoft var statsminister 1947-50 og 1953-55. I hans tid som statsminister blev Danmark medlem af Nato, OEEC og Nordisk Råd, som han selv var initiativtager til. Hedtoft var i 1939 blevet partiformand, men var ligesom H.C. Hansen nødt til at nedlægge sine poster efter pres fra den nazistiske besættelsesmagt. Det var især Hedtofts og Hansens antinazistiske arbejde i 1930'erne, der var årsag til den nazistiske reaktion. Det var da også Hans Hedtoft, som den tyske marineattaché G.F. Duckwitz opsøgte, da han i 1943 lækkede planerne om den kommende aktion mod de danske jøder. Hedtoft bragte advarslen videre ud i arbejderbevægelsen og det danske samfund, hvilket førte til redningen af over 90 % af de danske jøder. Hans Hedtoft hører til rækken af DSU-formænd, der er begravet på Vestre Kirkegård, ligesom i øvrigt H.C. Hansen og Per Hækkerup.

Louis Pios gravmonument, opsat på Vestre Kirkegård ved Socialdemokratiets 50-årsjubilæum.

DSU's første formand, der var initiativtager til organisationen i 1920, **Christian Christiansen**, ligger også begravet ved Det røde hav. Han var i mange år folketingsmedlem og fiskeriminister i Hedtofts og H.C. Hansens regeringer.

Ned mod plænen er **Per og Grete Hækkerup** begravet. Per Hækkerup var en meget markant formand for DSU under den første fase af den kolde krig. Han var således initiativtager til den internationale socialdemokratiske ungdomsorganisation IUSY, der stillede sig skarpt og konfrontatorisk mod de antidemokratiske stalinistiske regimer i det sovjet-kontrollerede Østeuropa. Han videreførte linjen som socialdemokratisk udenrigsminister i 1960'erne, og var også minister i Anker Jørgensens regeringer. Grete Hækkerup var datter af Nic. Hurup, én af stifterne af Det Radikale Venstre, men allerede som ganske ung meldte hun sig ind i Socialdemokratiet. Hun var både kommunalpolitiker og folketingsmedlem og var en markant næstformand for Folketingets præsidium.

Anker og Ingrid Jørgensens grav ligger få meter længere nede ad stien. Anker Jørgensen var formand for SiD (vore dages 3F), da han uventet blev valgt som statsminister på Jens Otto Krags initiativ. Han blev den længst siddende socialdemokratiske formand siden Stauning og var statsminister i over otte år. Anker Jørgensens tid som statsminister var kendetegnet af krisehåndtering, som dels skyldtes presset fra partier, der udfordrede det parlamentariske system, og dels på grund af de meget store økonomiske konsekvenser, som blandt andet oliekrisen medførte.

Skråt over for Hedtofts grav ligger **Th. Staunings** grav. Staunings aftryk på danmarkshistorien er monumentalt. Han var formand for Socialdemokratiet i 29 år, folketingsmedlem i 36 år og statsminister i næsten 16 år. Hans tid som politiker rummede både Socialdemokratiets manifestation som Danmarks store folkeparti, mest markant med 1935-valget, hvor partiet fik over 46 % af stemmerne. Danskernes stigende opbakning til demokratiet og faste afvisning af antidemokratiske

kræfter i 1930'erne, hvor talrige andre europæiske lande blev diktatorisk ledet, er måske Staunings allerstørste arv. Staunings sidste år var som statsminister i samlingsregeringerne under besættelsen. En situation, han havde forsøgt at undgå, og som efterlod ham i dybt mismod.

Ved siden af Th. Staunings enorme sten står en betydelig mindre sten med navnetrækket **Anna Stauning**. Nedenunder står "Mindet dør aldrig". Anna Stauning var Th. Staunings første kone. Hun døde ved en bilulykke i 1921. Ved hendes begravelse talte **Nina Bang**, og sagde blandt andet: "Fru Stauning var en stille og mild hustru, men hun var det bevidst, hun vidste, at hun måtte være det, om hendes mands kræfter skulle slå til i kampen for den sag, hun elskede lige så højt som han".

Da Stauning døde i 1942, overtog **Vilhelm Buhl** posten som statsminister. Det var han dels under meget vanskelige vilkår i 1942, dels som leder af befrielsesregeringen i 1945. Vilhelm Buhl er primært husket som forsvareren af det repræsentative demokrati under besættelsesmagts tryk. Som minister i Staunings og senere Hedtofts regering spillede han også en rolle med sin store økonomiske indsigt. Han er begravet sammen med sin kone, **Thyra**, skråt over for Staunings og Hedtofts grave.

Mod stien er **Jens Otto Krag** begravet. Den store natursten, der pryder hans grav, er indgraveret med hans karakteristiske signatur. Krag var sammenlagt minister i mere end 19 år og en central aktør i dansk politik fra befrielsen i 1945 til medlemskabet af EF i 1973.

Th. Staunings grav.

Lige ved siden af Jens Otto Krag er **Erling Dinesen** begravet. Dinesen var formand for HK, før han i 1963 blev arbejdsminister. En post, han med afbrydelse havde indtil 1978. Dinesen var også partiformand 1972-73 mellem Jens Otto Krag og Anker Jørgensen.

Som den eneste af de socialdemokratiske statsministre er **Viggo Kampmann** ikke begravet ved Det røde hav. Men han er dog begravet på Vestre Kirkegård, tæt på Sjælør Boulevard i samme grav som sin biologiske far. Kampmann havde som finansminister under Hedtoft og H.C. Hansen enorm indflydelse på opbygningen af velfærdssamfundet i 1950'erne.

Da H.C. Hansen døde efter et aggressivt kræftforløb i 1960, var det Kampmann, der som en selvfølge overtog posten som statsminister. Allerede i 1962 måtte han dog nedlægge posten igen på grund af svigtende helbred. I årene frem til sin død i 1976 var Kampmann en meget aktiv socialdemokratisk debattør.

Nær Det røde hav, men isoleret ud mod en af de gennemgående alleer, ligger **Christian Christiansens** grav. Han var formand for Snedkerforbundet i Danmark (i dag organiseret i Byggegruppen i 3F) og senere for den socialdemokratiske presse. I de sidste år af sit liv var han borgmester for Københavns 5. magistrat, som omfattede blandt andet forsyning og trafik. Christian Christiansen døde i 1919, og hans gravsted blev det første socialdemokratiske gravsted på Vestre Kirkegård.

Ved den nordøstligste rundkørsel på Vestre Kirkegård er der rejst en obelisk som monument for **Louis Pio**. Han grundlagde Socialdemokratiet i 1871 og blev partiets første formand. I 1872 fængsledes han på grund af sine politiske aktiviteter. I 1877 tog han til USA for at grundlægge et socialistisk

samfund dér, men døde i 1894 uden at have kunnet realisere sine ideer. I anledning af Socialdemokratiets 50-årsjubilæum i 1921 rejste Socialdemokratiet monumentet til hans ære, og Pios enke, Augusta Jørgensen, der selv var blandt arbejderbevægelsens pionerer, havde medbragt hans aske fra USA, som blev nedsat i graven. Louis Pios datter, **Sylvia Pio**, havde i flere år agiteret for muligheden for, at han skulle æres af partiet. Hun var derudover en stor organisator og initiativtager til de socialdemokratiske kvindekubber. Da hun døde i 1932, blev hun begravet ved siden af sin far. På hendes gravsten er der udtrykt en tak fra socialdemokratiske kvinder.

På **Bispebjerg Kirkegård (3)** kan man finde en del socialdemokratiske grave. Kort oppe ad hovedvejen til højre kan man se **Nina og Gustav Bangs** grav. De var et politisk powerpar i 1890'erne og årene frem og var de første socialdemokratiske akademikere, der slog bredt igennem i samfundsdebatten.

De var begge historikere med speciale i økonomi. Gustavs mandagsanalyser i Social-Demokraten var en stor inspiration for datidens socialdemokratiske meningsdannere. Nina havde speciale i Øresundstoldens historie. Hun blev borgerrepræsentant, så snart kvinderne opnåede valgret, og blev også i 1918 valgt ind i Landstinget. I 1924 blev hun Danmarks første kvindelige minister.

Da ligbrænding blev udbredt, opstod tanken om at indføre kolumbarier i Danmark. Et kolumbarium er en type urnehal, hvor urner står i små aflukker i ofte smukt udformede urner. Det var ikke en begravelsesform, der for alvor vandt indpas i Danmark, men kolumbarier på Bispebjerg rummer fortsat en række interessante grave. Kort inden for indgangen står **Pelle Jarmers** urne. Pelle Jarmer havde været formand for DSU København og var senere

mangeårig socialborgmester i København. På hans urne kan man se en socialdemokratisk rose.

Foran et stort vindue står en æresurne som monument for **Philipp Scheidemann**. Scheidemann var tysk socialdemokrat. Han udråbte i 1918 den tyske republik og blev i 1919 Tysklands første demokratisk valgte regeringsleder. I 1933 måtte han flygte efter den nazistiske magtovertagelse. I 1934 kom han til Danmark, hvor han boede til sin død i 1939. Ved Scheidemanns død kunne han på grund af modsætningsforholdet til nazisterne ikke blive bisat i Tyskland. I stedet blev hans urne anonymt placeret i kolumbariet på Bispebjerg, hvor den blev stående også under besættelsen.

I 1953 udvirkede Københavns overborgmester, H.P. Sørensen, at urnen blev overført til Scheidemanns fødeby, Kassel, hvor den er nedsat i en æresgrav.

Netop **H.P. Sørensen** er blandt de socialdemokrater, der har valgt at blive begravet i den nye fællesgrav ("de ukendtes") på Bispebjerg Kirkegård. Det samme gælder overborgmester **Egon Weidekamp**, partidigter **Oskar Hansen**, formand for Folketinget og udenrigsminister **K.B. Andersen** og den socialdemokratiske historieskriver og minister **Alsing Andersen**, der også var partiformand 1941-45. Fra 1957-62 var Alsing Andersen formand for Socialistisk Internationale.

Nær Nordre Kapel finder man **Sigvald Hellbergs** grav. Sigvald Hellberg var ligesom Ernst Christiansen én af stifterne af DKP og var også en kort overgang formand for partiet. Samtidig var han formand for Dansk Typograf-Forbund i København. Det blev afgørende, da han, Ernst Christiansen og mange af de øvrige stiftere af DKP i 1930 valgte at melde sig ind i Socialdemokratiet. Det var især den stærke faglige position

blandt "Ernst Christiansens brigade", der blev set som en gevinst for partiet, men trods dette skulle de underskrive en loyalitetserklæring, hvor de lovede at arbejde på Socialdemokratiets grundlag. Der var god grund til at være mistænksom, for det kommunistiske parti var inde i en radikaliseringsproces, der fik partiet til mere og mere ukritisk at tilslutte sig Sovjetunionens stalinistiske regime. Sigvald Hellberg var blevet mere og mere frustreret over DKP's udvikling og gik derfor helhjertet ind i Socialdemokratiet. Han blev senere leder af Arbejdernes Informations Central (AIC), som under den kolde krigs indledende fase havde som sin opgave at forhindre en kommunistisk infiltration af Danmark. Sigvald Hellberg indledte derudover en kommunalpolitisk løbebane og var i mange år formand for Københavns Borgerrepræsentation.

I Bispebjerg Kirkegårds sydligste hjørne ligger en række grave relateret til besættelseshistorien. Det drejer sig blandt andet om politifolk, der døde efter deportation til koncentrationslejre samt militærpersonel, der døde i forbindelse med træfninger med værnemagten 29. august 1943. Ydermere befinder der sig 24 grave med modstandsfolk, der faldt i forbindelse med befrielsen i 1945. Flere af disse tilhørte de militære ventegrupper under kontrol af "den lille generalstab", som i meget høj grad var præget af socialdemokrater. Ventegrupperne refererede i sidste ende til de parlamentariske politikere, som Vilhelm Buhl var talsperson for. Ventegruppernes formål var at sikre en overgang, der var så fredelig som mulig, fra nazistisk herredømme til genoprettelse af det repræsentative demokrati. Blandt gravene finder man **Lissi Petersen**, der var sekretær i DSU og DUI og en meget aktiv ungdomsleder. Hendes død blev opfattet som et stort tab for de unge socialdemokrater.

På **Brønshøj Kirkegård (4)** finder man **Olivia Nielsens** grav. Olivia Nielsen

var grundlægger og første formand for KAD. Hun var også socialdemokratisk borgerrepræsentant og blev valgt i 1909 ved det første valg, hvor kvinder havde valgret.

På **Holmens Kirkegård (5)** står en meget stor natursten til minde om **Svend Auken**. Ud over Aukens fødsels- og dødsdata er der indhugget "I er jordens salt / I er verdens lys"; en reference til Bjergprædikenen i Matthæusevangeliet. Auken var formand for Socialdemokratiet 1987-92 og en meget markant miljøminister 1993-2001.

📍 FREDERIKSBERG

På **Solbjerg Parkkirkegård (6)** er justits- og indenrigsminister **Hans Hækkerup** begravet. Hans Hækkerup hører med sine 11 sammenhængende år som justitsminister under fire statsministre til de længst siddende ministre med samme ressort. Som søn af Ringsteds borgmester **H.K. Hækkerup** tilhørte Hans Hækkerup, som sin bror, **Per Hækkerup**, anden generation af den socialdemokratiske Hækkerup-familie. På samme kirkegård er **Johan Friis-Skotte** (Hans Hækkerups svigerfar) begravet. Friis-Skotte var en meget markant trafikminister i **Staunings** regeringer – og fik tilnavnet "broministeren". I hans ministertid blev der taget initiativ til blandt andet Storstrømsbroen og Oddesundbroen – og Lillebæltsbroen og Alssundbroen blev indviet.

På **Frederiksberg Ældre Kirkegård (7)** er **Bodil Koch** begravet sammen med sin mand, kirkehistoriker og højskoleforstander **Hal Koch**. Bodil Koch stiftede i 1944 bevægelsen Folkevirke, som gennem organiseringen af kvinder fra alle samfundslag gjorde et stort praktisk arbejde for at udbrede den demokratiske deltagelse og dannelse. I 1947 blev hun valgt til Folketinget for Socialdemokratiet. Hun var kendt for sin udogmatiske stil – ikke mindst som mangeårig kirkeminister.

📍 HELSINGØR

På **Helsingør Kirkegård (8)** finder man **Peder Christensens** grav. Han var borgmester 1919-1946, og gravstenen bærer den meget præcise inskription: "I taknemmelig erindring satte venner og partifæller dette minde over Helsingør Bys første folkevalgte borgmester".

📍 LYNGBY

På **Lyngby Assistens Kirkegård (9)** finder man **Hartvig Frischs** gravsted. På hans grav ses en replika af den antikke statue kalvebæren; en påmindelse om hans store interesse for det klassiske Grækenland.

📍 BORNHOLM

På **Rønne Kirkegård (10)** er der opsat en stor gravsten for **Niels Nielsen**. Han var borgmester i Rønne i 1917 og var det til sin død i 1942. Blandt andet Rønnes havneudvidelse og etableringen af lufthavnen var politiske initiativer, han havde taget. Niels Nielsen skrev sig ind i danmarkshistorien, da han i 1936 blev medlem af Landstinget. Landstinget, med den høje valgretsalder på 35 år, de roterende valg og den lange mandatperiode, havde længe været ude af trit med vælgerne. Ved valget i 1936 stod mandatfordelingen lige mellem regeringen og oppositionen – der manglede kun stemmerne fra Bornholm. Og på Bornholm stod stemmerne lige. Derfor blev valget afgjort ved lodtrækning – og Niels Nielsen blev valgt, hvorved regeringen fik flertal i begge kamre. På Niels Nielsens gravsten er der opsat et bronzerelief af ham. Man kan desuden læse på inskriptionen, at han var æresborger i Rønne, og at Bornholms socialdemokrater har opsat stenen.

MONUMENTER

📍 KØBENHAVN

Staunings Plads (11), Vesterbro. Ved opgangen fra Vesterport Station mod Vester Farimagsgade ligger Staunings Plads. Pladsen blev navngivet i 1964, samtidig med at **Stauningmonumentet** blev indviet på den. Monumentet er udført af August Keil og er en gave fra Socialdemokratiet til København. Det forestiller forskellige grupper af den danske befolkning, der bevæger sig fremad i et optog. På den måde er det en allegori over Socialdemokratiets arbejdsprogram 'Danmark for Folket' fra 1934, som Stauning egenhændigt skrev.

På **Lyngsies Plads (12)** i Københavns nordvestkvarter er der opstillet en buste af Svend Lindhart, forestillende **M.C. Lyngsie**. Busten er opsat i 1996 i forbindelse med SiD's 100-årsjubileum. Ud over at være fagforeningsmand og socialdemokratisk politiker var Lyngsie også meget deltagende i opbygningen af de kooperative virksomheder. Således var han bestyrelsesformand for **Mælkeriet Enigheden**, der lå få hundrede meter fra Lyngsies Plads.

Talerstenen (13) i Fælledparken på Østerbro blev indviet i 1910. Det er en stor granitsten, udhugget som en talerstol. Talerstenen blev indviet som en permanent talerstol, netop hvor den frie tale i 1872 var blevet knægtet under det, der udviklede sig til Slaget på Fælleden.

I Fælledparken finder man også en søjle til **F.J. Borgbjergs (13)** minde. På selve søjlen er der et relief af Borgbjerg, udført af **Svend Lindhart**. På søjlens top står statuen **Sædemanden**, også udført af Svend Lindhardt. Sædemanden er en lignelse fra Det Ny Testamente, hvor det beskrives, hvordan det såede korn vokser forskelligt op, alt efter om det er faldet i muldjord, på klippegrund eller blandt tidsler.

Borgbjerg havde som grundtvigianer og teologistuderende en utraditionel baggrund som socialdemokrat i 1890'erne. Ikke desto mindre slog han sig fast som en stor inspirator, og hans værk 'Socialdemokratiets Aarhundrede' fra 1901 står stadig centralt i den socialdemokratiske historieskrivning.

En anden socialdemokratisk teolog var **Julius Bomholt (14)**. Han blev i 1961 Danmarks første kulturminister og lagde med armslængdeprincippet og rotationen i bedømmelsesudvalgene grunden til den kulturpolitik, der stadig eksisterer i dag. Ud for Kulturministeriet på Gammel Strand er skulpturen **Slægt løfter slægt** af **Svend Wiig Hansen** opført til minde om Julius Bomholt.

På **Anker Jørgensens Plads (15)** i Sydhavnen blev der i 2019 opført en statue af **Anker Jørgensen**. Statuen er udført af **Nanna Drewes Brøndum** og viser en siddende Anker Jørgensen som pensionist. Anker Jørgensen fik et meget langt liv efter sin tid som folkevalgt politiker og opnåede en helt enestående popularitet på sine mange ture rundt i landet med bus og tog. Det er netop den ældre, samtalende Anker Jørgensen, som statuen fremmaner for beskueren.

📍 LYNGBY

På **Høstvej 2 (16)** i Kongens Lyngby finder man en mindesten for **Johan Wilman**. Wilman var sognerådsformand i Lyngby-Taarbæk fra 1913-27 og var en af pionererne blandt de socialdemokratiske sognerådsformænd. I hans tid fandt der en stor udbygning af infrastrukturen sted, blandt andet med anlæggelsen af Nærumbanen. Også skoler og uddannelsesinstitutioner såsom et gymnasium var blandt Wilmans resultater.

På **Staunings Plæne (17)** ved **Bellevue Strandpark** står en mindesten for **Th. Stauning**. Stenen er rejst i 1943 af Danmarks Naturfredningsforening som en tak til Stauning for hans store arbejde for at frede adgangen til Øresundskysten.

På **Christiansholmsvej (18)** i **Dyrehaven** i Klampenborg finder man **Den Slesvigske Sten**. Stenen blev opsat i 1861 som et synligt bånd mellem kongeriget og Slesvig. I årene efter blev der holdt flere folkemøder ved stenen. Da Socialdemokratiet i 1872 ønskede at holde et grundlovs møde i København, blev der nedlagt forbud mod det af myndighederne. I stedet blev partiet nødt til at flytte mødet uden for byen - og det blev holdt ved Den Slesvigske Sten. Grundlovs mødet i 1872 var Socialdemokratiets første offentlige møde i fri luft, og det kom til at danne skole. Da **Arbejdernes Forsamlings- og Foreningsbygning i Rømersgade (19)** i København blev opført, blev der på bagvæggen i den store sal malet et billede af Den Slesvigske Sten på grund af dens symbolske betydning for møderne i dansk arbejderbevægelse. I 2020 var stenen meget medtaget, og Socialdemokratiet medvirkede til at få den restaureret og ført tilbage til sit oprindelige udtryk.

📍 HELSINGØR

Ved **Konventum (20)** i Helsingør kan man finde en stor natursten, hvori der er indhugget "**Danmark for folket**". Inskriptionen er en påmindelse om både **Oskar Hansens** sang og det af **Th. Stauning** forfattede arbejdsprogram.

På hjørnet af **Rosenkildevej** og **Rosenstandsvej (21)** står en buste af **Peder Christensen**. Busten er modelleret af **Rudolph Tegner** i 1934, men blev først støbt og opsat i 1996 i anledning af 75-året for, at Helsingør fik sin første folkevalgte borgmester.

Peder Christensen fik en sådan indflydelse på livet i Helsingør, at han populært gik under betegnelsen "Kong Peder".

I **Haveforeningen Solbakken (22)** er der opsat en mindesten for **Peder Christensen** for hans indsats for haveforeningen og kolonihave-sagen i det hele taget. Samme sted er plantet et egetræ til minde om Peder Christensen.

Svends Eg – et levende mindesmærke for Svend Auken.

MINDEPLADER

I porten ind til **Arbejdermuseet** i **Rømersgade 22-24 (23)** er der opsat et relief forestillende **Oskar Hansen**, udført af **Hanne Varming**. Relieffet blev opsat i anledning af Oskar Hansens 100-årsdag i 1995 og bærer inskriptionen "Arbejderdigteren".

Oskar Hansen var journalist ved den socialdemokratiske presse. Først ved eftermiddagsbladet 'Klokken 5' og fra 1932 ved Social-Demokraten, hvor han især var kendt for hver dag at skildre livet og begivenhederne i partiforeningerne og DSU på avisens bagside.

I **Ravnsborggade 21 (24)** er der opsat en mindeplade for **Louis Pio**. Netop her boede Louis Pio i 1872, og her blev han arresteret natten før det store folkemøde, der udviklede sig til Slaget på Fælleden. Mindepladen blev opsat i forbindelse med Socialdemokratiets 125-årsjubilæum i 1996.

På **Lille Kirkestræde 1 (25)** er der opsat endnu en mindeplade relateret til Louis Pio. Den er udført i marmor og opsat i 1997. Netop her holdt Louis Pio tale til den forsamlede menneskemængde aftenen før Slaget på Fælleden.

På **Enigheds Allé 21 (26)** i Brønshøj boede **Th. Stauning** fra 1900 til 1902, hvilket en mindeplade erindrer om.

Relief forestillende Oskar Hansen. Opsat i Rømersgade i anledning af hans 100-årsdag i 1995.

På **Borgbjergsvej 1 (27)** i Sydhavnen boede Anker Jørgensen fra 1963 til 2008. Efter hans død blev der opsat en mindeplade ved hoveddøren, der bærer et portræt af Anker Jørgensen og Socialdemokratiets rose.

I gården til **Gammel Kongevej 25 (28)** er der opsat en mindeplade for **Ingolf Larsen-Ledet** på hans tidligere bopæl. Ingolf Larsen-Ledet var meget aktiv både i Socialdemokratiet, DSU og Socialdemokratiske Studenter (SDS). Han var derudover tilknyttet den illegale organisation De danske Studenter, hvor han var aktiv i fremstillingen af illegale blade. Under Folkestrejken i 1944 blev hans gruppe optrevet, og da Gestapo ventede på ham i hans lejlighed, forsøgte han at flygte ved at springe ud af vinduet fra femte sal. Han var død på stedet.

Ved indgangen til spillestedet **Vega** i **Rejsbygade 1 (29)** (det tidligere **Folkets Hus**), er der opsat en mindeplade for den svenske socialdemokratiske statsminister **Olof Palme**. Olof Palme var en meget karismatisk og visionær politiker, der gjorde den skandinaviske socialdemokratiske samfundsmodel kendt over hele verden. Det var et chok for alle i Skandinavien, da han i 1986 blev myrdet på åben gade af en ukendt gerningsmand.

I den tyske ambassade på **Göteborg Plads 1 (30)** i Nordhavn er **Karl Raloff** erindret på en mindetavle over tyskere, der ydede modstand mod nazismen.

Raloff var tysk socialdemokrat og rigsdagsmedlem. Han var dybt engageret i forsøget på at hindre nazismens fremkomst, blandt andet gennem den aktivistisk-demokratiske organisation Reichsbanner Schwarz-Rot-Gold.

Raloff havde mødt Hans Hedtoft i internationalt ungdomsarbejde, og deres venskab kom ham til god nytte efter den nazistiske magtovertagelse i Tyskland 1933. Karl Raloff flygtede til Danmark, hvor han blandt andet under pseudonymet **Karl Ehrlich** organiserede socialdemokratisk modstand mod nazistregimet. En helt særlig indsats gjorde Raloff, da han medvirkede til, at Karl Marx' og Friedrich Engels efterladte papirer efter uds muglingen af Tyskland kom til Danmark. Raloff bevirkede, at papirerne blev samlet og katalogiseret, opbevaret i Arbejdernes Landsbanks bankboks, og siden at de blev sendt videre til London og undgik et salg til Sovjetunionen. I 1940 flygtede Raloff til Sverige, men vendte i 1945 tilbage til Danmark, hvor han blandt andet underviste tyske flygtninge i demokrati. Karl Raloff blev boende i Danmark som tysklandskorrespondent til sin død og gjorde som sådan et stort arbejde for opbygningen af det demokratiske Tyskland.

📍 HILLERØD

På **Pedersborgvej 4 (31)** er der opsat en mindeplade for **Hartvig Frisch**. Han voksede op i huset hos sine bedsteforældre efter farens tidlige død. Mindepladen blev opsat i 1993 i anledning af 100-året for Hartvig Frischs fødsel.

HUSE OG STEDER

📍 KØBENHAVN

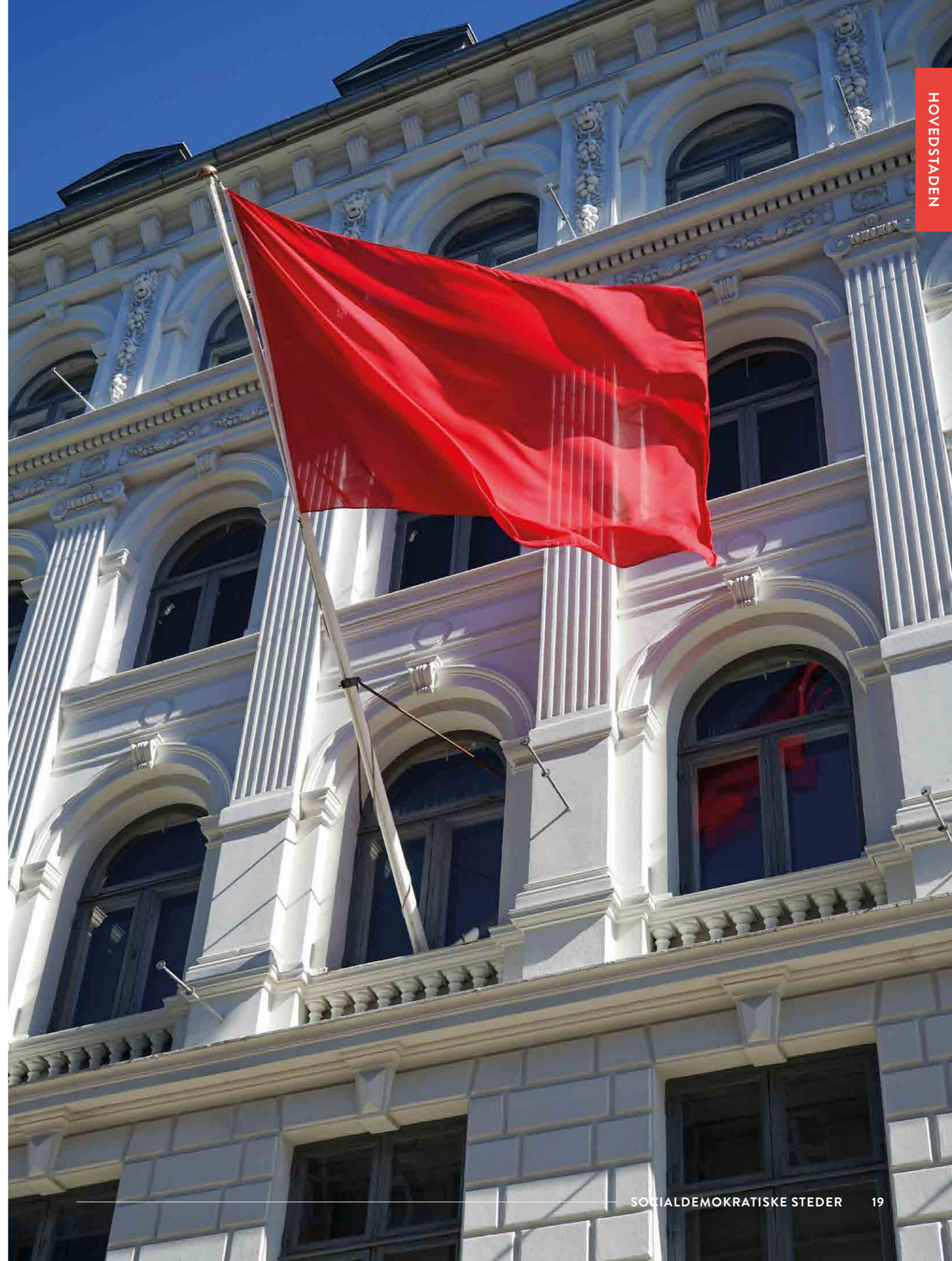
På **Ove Rodes Plads 1 (32)** ligger Staunings gamle bolig, der i 1933 lå på **Kanslergade 10**. Det var her, Kanslergadeforliget natten til 30. januar 1933 blev indgået. Sent om aftenen, da forhandlingerne var brudt sammen, lod Stauning sin samlever, **Augusta Erichsen**, byde en karaffel med whisky rundt som afskedsdrink. Det fik tungerne på gled og forhandlingerne til at blive genoptaget – og efter kort tid forelå der et resultat. Kanslergadeforliget blev indgået mellem Socialdemokratiet, Det Radikale Venstre og Venstre og indebar blandt andet, at der blev sat offentlige boligbyggerier i gang, og at kronen blev devalueret med 10 % til gavn for landbrugseksporten. Samtidig blev der udstedt midlertidige forbud mod strejker og lockouts. Efter indgåelsen af forliget udtalte Stauning, at "vi ofrede et par principper, men vi reddede landet". Som et særligt resultat indvilligede Venstre i ikke at stemme imod Steinckes socialreform, der dermed blev en del af de vigtige efterfølgende resultater af Kanslergadeforliget. Den daværende politiske ordfører, **Hartvig Frisch**, så med det samme de historiske perspektiver i aftalen og overtalte Augusta Erichsen til at overlade ham karaffen, så han kunne skænke den til **Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv**. I dag kan man se karaffen på Arbejdermuseet.

Arbejdermuseet ligger i **Rømersgade 22-24 (23)** og blev opført fra 1879 under navnet Arbejdernes Forenings- og Forsamlingsbygning. Det var på et tidspunkt, hvor det var besværligt for arbejderbevægelsen at holde møder på grund af myndighedernes hyppige forbud. Grundlæggelsen fandt sted på et kritisk tidspunkt for Socialdemokratiet, men med store ofre kunne man påbegynde opførelsen. Bygningen rummede i de følgende år både hovedkontor for Socialdemokratiet, fagbevægelsen samt for forskellige

andre foreninger tilknyttet arbejderbevægelsen. Bygningen har dannet ramme om mange centrale begivenheder i Socialdemokratiets historie og i den almene danmarkshistorie. Et enkelt eksempel er Flugten til Sverige i 1943. Efter den nazistiske internering og efterfølgende deportation af danske jøder var blevet meddelt **Hans Hedtoft** af den tyske marineattaché **Ferdinand Duckwitz**, samlede Hedtoft **H.C. Hansen, Vilhelm Buhl** og **Alsing Andersen** i et lille kontor i forenings- og forsamlingsbygningen. Der aftalte de, hvordan meddelelsen skulle bringes videre ud i det danske samfund. Bygningen var i mange år udgangspunktet for de socialdemokratiske grundlovs- og 1. maj-optog. Siden 1983 har Arbejdermuseet haft til huse i den historiske bygning.

På **Nørre Farimagsgade 51 (33)** ligger **Social-Demokratens** tidligere redaktionslokaler. Her flyttede redaktionen til, da de fælles lokaler med DsF og Socialdemokratiet på Rosenørns Allé blev for små. De første ord, der mødte én, når man trådte ind ad døren, var "Du være den fattiges værner / du være de riges ris / da får du ej ordner og stjerner / men bævende læbers pris". Det var ord, som **Jeppe Aakjær** havde skrevet til **Peter Sabroe**. Sabroe var blandt sine mange aktiviteter journalist, og den socialdemokratiske presse gjorde således ordene til en slags motto for sit virke.

Arbejdernes forenings- og forsamlingsbygning. I dag huser det Arbejdermuseet.

Festsalen i Arbejdermuseet.

Fælledparken (13) i sig selv er et projekt af særlig betydning for Socialdemokratiet. Fra 1908-13 blev den anlagt på Nørre-, Øster- og Blegdamsfælleden, som tidligere havde været græsningsområder for kreaturer. Det var hér, det planlagte folkemøde 5. maj 1872 udviklede sig til **Slaget på Fælleden**, og det var her, der under provisorietiden talrige gange blev nedlagt forbud mod, at Socialdemokratiet kunne afholde offentlige møder.

Derfor var det vigtigt for borgmester Jens Jensen netop hér at skabe en folkepark, der gav plads til både politiske møder, sport og familieudflugter.

I Sydhavnen finder man **'Ankers gård' (34)**, som bygningen, hvor Anker Jørgensen boede i fra 1963-2008, er blevet navngivet. Den var tidligere kendt som Bagergården. Anker Jørgensens treethalvtværelses lejlighed dannede rammen om mange besøg fra markante udenlandske politikere. I 1981 besøgte Tyrkiets statsminister, **Bülent Ecevit**, som Anker Jørgensen havde opnået et tæt venskab med, således den danske statsminister på **Borgbjergsvej**, og oplevede dér både en dansk juleaften, og at statsministerens søn tog på arbejde som buschauffør morgenen efter.

På Amager finder man området **Urbanplanen (35)**, som er opkaldt efter den tidligere overborgmester Urban Hansen. Området rummer almene boliger og var en central del af fornyelsen af den københavnske boligmasse, der var præget af slum og sundhedsskadelige boliger.

På **Amagerbrogade 31 (36)** ligger **Vilhelm Buhls** lejlighed. Her boede han i sin tid som statsminister og som ankermand for de demokratiske partiers samarbejde i Rigsdagen 1942-45. Under Flugten til Sverige i 1943 mødte **Aage Bertelsen** fra modstandsorganisationen **Ringene** flere gange op hos Buhl og modtog kontante beløb til jødernes overførsel. Senere fandt der flere centrale møder om dannelsen af Befrielsesregeringen sted i lejligheden, som endnu er i familiens eje. Vilhelm Buhls arbejdsværelse står, som det gjorde ved hans død i 1954.

I Brønshøj boede **Hans Hedtoft** på **Fuglsang Allé 63 (37)**. Hans hus blev i Hedtofts levetid set dels som et symbol på, at en arbejder med god planlægning af sin økonomi med tiden kunne komme til at eje en villa, dels at Hedtoft som Socialdemokratiets formand ønskede at bo i et kvarter præget af arbejdere og håndværksmestre.

På **Brønshøj Torv (38)**, hvor der nu blandt andet ligger et bibliotek, lå tidligere etableringen **Brønshøj Tivoli**. Her kunne man tage sin medbragte mad med, mod at købe drikkevarer. Stedet var et yndet udflugtsmål og et ofte brugt sted for større arrangementer i arbejderbevægelsen. I sommeren 1923 holdt DSU København sit årlige kredsstævne, og hertil havde **Oskar Hansen** skrevet sangen 'Når jeg ser et rødt flag smælde', som med det samme blev en succes.

Ikke langt fra Brønshøj Torv boede **Oskar Hansen** på **Mosebakkens 1 (39)**. Her søgte den senere tyske

forbundskansler **Willy Brandt** ly, da han i 1933 var på flugt fra naziregimet. Willy Brandt fortsatte efter få dage sin flugt til Norge, og i 1940 flygtede han videre til Sverige. I sit skandinaviske eksil ydede Brandt modstand mod det nazistiske regime. Samtidig lærte han sig norsk og blev så flydende i det, at han uden besvær kunne føre samtaler også på svensk og dansk. Det var en evne, der blev ham til stor nytte i det senere samarbejde mellem det demokratiske Tyskland og de skandinaviske lande. I 1946 vendte Brandt tilbage til Tyskland og blev et toneangivende medlem af det tyske socialdemokrati, SPD. Fra 1957-66 var Willy Brandt overborgmester for Vestberlin og fra 1969-74 kansler for Forbundsrepublikken Tyskland. Fra 1976-1992 var Brandt formand for Socialistisk Internationale – den daværende internationale sammenslutning af socialdemokratiske partier.

På **Enghavevej 40** på Vesterbro ligger spillestedet **Vega (29)**, som er opført som **Folkets Hus**. Folkets Hus var en betegnelse for de forsamlingsbygninger, der blev opført for at rumme arbejderbevægelsens organisationer, men som også dannede rammer om mange festlige arrangementer, ikke mindst baller og juletræsfester, som var vidt berømte. Den nuværende bygning stod færdig i 1956. Den er tegnet af arkitekten Vilhelm Lauritzen og er et funktionalistisk hovedværk. Der er talrige fysiske erindringer om Socialdemokratiet i bygningen. Således er der sale opkaldt efter **Th. Stauning**, **F.J. Borgbjerg**, **Nina Bang**, **Jens Jensen**, **Svend Auken** og **Anker Jørgensen**. Før den nuværende bygning lå der et tidligere Folkets Hus på samme sted, der var påbegyndt opførelse i 1894. I den store sal var der i loftets fire hjørner malet portrætter af de tyske socialister **Karl Marx** og **Ferdinand Lassalle** og de danske **Frederik Dreier** og **U.P. Overby**.

Et andet **Folkets Hus** stod tidligere på **Jagtvej 69 (40)** på Nørrebro. Dets opførelse blev påbegyndt i 1897. I 1910 blev det i netop Folkets Hus på Jagtvej besluttet, at der årligt skulle fejres en Kvindernes internationale kampdag. 13. december 1920 var det også her, DSU Københavnskredsen blev stiftet, som de unge socialdemokraters spydspids i København.

♥ FREDERIKSBERG

På **Rosenørns Allé 12-14** ligger **Arbejdernes Foreningsbygning (41)**. Den blev opført af DSF i 1925, da bygningen i Rømersgade var blevet for lille til at rumme arbejderbevægelsens organisationer. I mange år havde Socialdemokratiet hovedkontor her. På loftet blev den socialdemokratiske studenterorganisation **Frit Forum** stiftet 25. juli 1943.

Søndermarken (42) på Frederiksberg blev anlagt som kongelig park under enevælden, men blev offentligt tilgængelig i 1852. Parken har i tidens løb dannet ramme om mange socialdemokratiske arrangementer, blandt andet 1. maj-møder. En helt særlig begivenhed var folkefesten 5. juni 1915. Den var arrangeret af socialdemokratiske kvinder i anledning af indførelsen af kvindelig valgret. Folkefesten markerede, at dagen var en festdag for hele Danmark – og ikke kun for de kvinder, der havde fået valgret.

På **Grundtvigsvej 14 (43)** ligger **Gimle**, hvor Socialdemokratiet holdt sin første kongres i 1876. Gimle var et ombygget landsted, som i 1874 var åbnet som gæstgiveri og rummede mulighed for større forsamlinger.

Ved kongressen i 1876 blev Socialdemokratiets første partiprogram vedtaget – og det har siden været kendt som "Gimle-programmet". Gimle er i dag en del af Landbohøjskolen.

VEJNAVNE

På **Egernvej 61 (44)** ligger **Helle Virkner** og **Jens Otto Krags** tidligere rækkehus. Huset var ejet af Helle Virkner, da hun mødte Jens Otto Krag, og det blev deres fælles hjem efter giftermålet i 1959. Rækkehuset på Egernvej kom til at blive en synlig del af Socialdemokratiets kommunikation i 1960'erne, fordi det var en moderne boligform, som var opnåelig for de fleste med to indkomster. I 1964 besøgte Sovjetunionens ministerpræsident, Nikita Khrustjov, Danmark, og i stats-besøget var indlagt en visit på rækkehuset på Egernvej. Helle Virkner var livet igennem socialdemokrat og var i flere perioder indvalgt i kommunalbestyrelsen på Frederiksberg.

📍 GENTOFTE

På **Valeursvej 6** i **Hellerup (45)** er der opført en villa, som oprindeligt var en æresbolig til **Th. Stauning**. Huset er tegnet af **Hans Hansen** og er resul-

tatet af en landsdækkende indsamling igangsat i anledning af Staunings 60-års fødselsdag i 1933. Det var tanken, at efterfølgende statsministre også kunne have villaen som embedsbolig, men af forskellige årsager ønskede Staunings efterfølgere ikke at flytte ind. Senere har villaen blandt andet været tilknyttet den norske ambassade.

📍 HELSINGØR

Som en kile mellem **Gurrevej**, **Kongevejen** og **Stubbedamsvej** ligger **Kong Peders Park (46)**. Den er endnu et mindesmærke over Helsingørs borgmester **Peder Christensen**.

På **Gammel Hellebækvej 71 (47)** ligger **Stauninggården**, som i mange år var ramme om det lokale arbejde i DUI.

Sigurd Schytz Kollegiet (48) på **Guldgravervej 37** er opkaldt efter Helsingørs borgmester 1946-1970.

På **Søstræde 2 (49)** ligger det tidligere **Folkets Hus**. Allerede i 1889 blev bygningen erhvervet af arbejderbevægelsen til foreningsformål. Efter talrige ombygninger fik foreningsbygningen i 1951 navnet Folkets Hus. Bygningen var ejet af arbejderbevægelsen indtil 2008.

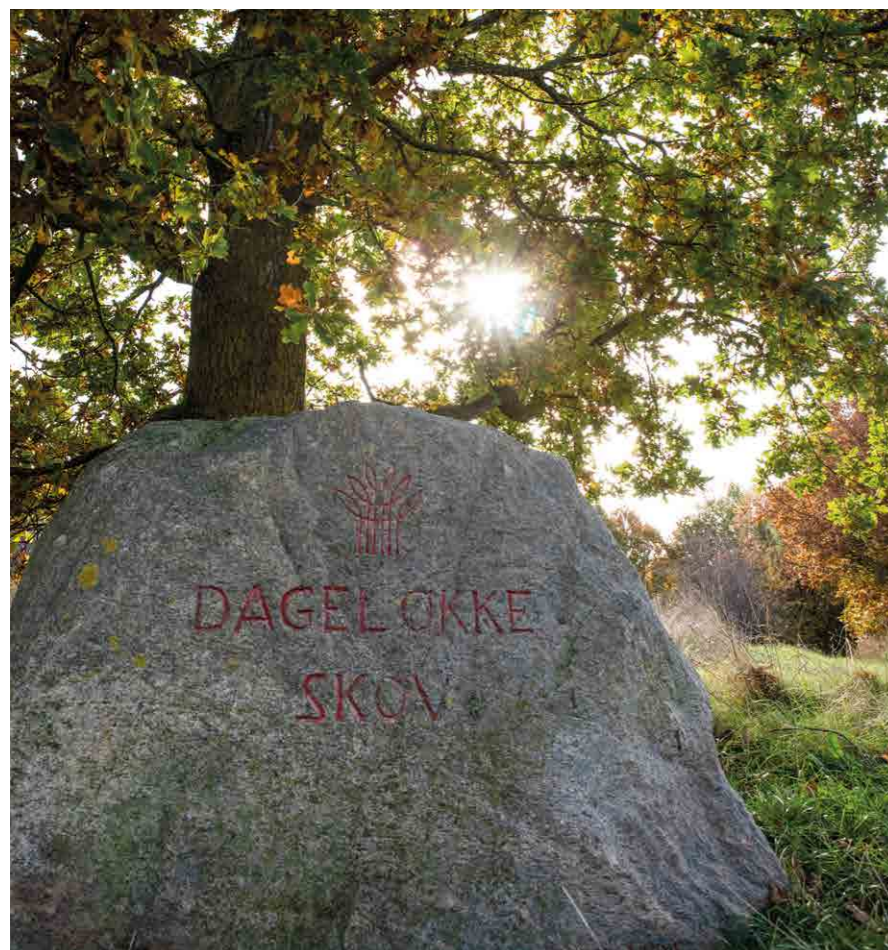
📍 FREDENSBORG

I **Dageløkke Skov (50)** står **Svends Eg. Egen** er navngivet af og efter **Svend Auken**, da han i 1994 som miljøminister indviede skoven.

📍 BORNHOLM

På **Bobbesvej 10 (89)** ved **Salenebugten** udenfor **Gudhjem** ligger **Enghuset**. Det er en feriebolig ejet af Dansk Journalistforbund, og her holdt **Oskar Hansen** sommerferie i 1934. Under ferien fik han til opgave at skrive en sang om Socialdemokratiets nye arbejdsprogram 'Danmark for Folket', som **Th. Stauning** egenhændigt havde skrevet. Oskar Hansen løste opgaven på en halv time, ved at hovedsageligt at bruge Staunings formuleringer og samtidigt sætte dem ind i en fast rimstruktur. Der blev udskrevet en konkurrence om at skrive melodi til sangen, og vinderen blev **Oskar Gyldmark** med en munter march, som i dag er en uadskillelig del af 'Danmark for Folket' – en af de mest brugte og elskede sange i arbejderbevægelsen.

Dageløkke Skov – indviet af miljøminister Svend Auken i 1994

📍 KØBENHAVN

I Københavns Sydhavn er et helt kvarter domineret af vejnavne opkaldt efter markante socialdemokrater. Bygningerne blev for en stor dels vedkommende opført i 1930'erne og mange af dem efter, at Kanslergade-forliget øgede muligheden for kommunale boligbyggerier. **Borgmester Christiansens Gade (51)** er opkaldt efter Christian Christiansen, som var formand for den socialdemokratiske presse samt forsyningsborgmester i København.

P. Knudsens Gade (52) er opkaldt efter Socialdemokratiets mangeårige formand, som derudover var næstformand i DsF, folketingsmedlem, borgerrepræsentant og "fattigborgmester".

Borgbjergsvej (53) er navngivet efter den store socialdemokratiske idépolitiker og taler, som også var redaktør af "Social-Demokraten" og minister i de første socialdemokratiske regeringer.

Hørdumsgade (54) erindreren Christen Hørdum, som var én af de to første socialdemokrater, der blev valgt til Folketinget i 1884. Christen Hørdum var desuden formand for Socialdemokratiet ad to omgange.

Wiinbladsgade (55) har fået sit navn fra Emil Wiinblad, der især er kendt som mangeårig redaktør af Social-Demokraten, som under hans ledelse blev til Nordens mest læste dagblad.

Gustav Bangs Gade (56) er opkaldt efter den socialdemokratiske politiker, der er nok så kendt som historikerskribent.

Louis Pios Gade (57) er navngivet efter Socialdemokratiets stifter.

Peter Sabroes Gade (58) erindreren om den store socialreformer og børnesagsforkæmper.

Sigvald Olsen var foruden at være folketingsmedlem bestyrer for det kooperative bryggeri Stjernen, og han har med **Sigvald Olsens Gade (59)** fået et varigt minde i det københavnske gadebillede.

K.M. Klausen og **Jens Jensen** var de to første socialdemokrater, der blev valgt ind i Københavns Borgerrepræsentation i 1890. I 1903 blev Jensen finansborgmester, mens Klausen mere og mere koncentrerede sig om skolepolitikken. Klausens store arbejde fik stor indflydelse på skolereformerne i 1930'erne, og **K.M. Klausens Gade (60)** er opkaldt efter den socialdemokratiske pioner.

En anden pioners navnetræk finder man i **Harald Jensens Gade (61.)** Harald Jensen var landstingsmedlem, men huskes først og fremmest som den aarhusianske arbejderbevægelses helt store organisator. Han var blandt grundlæggerne af dagbladet 'Demokraten' og blandt initiativtagerne til arbejdernes foreningsbygning i Amaliegade. Hans indflydelse i Aarhus blev så stærk, at han gik under tilnavnet "Kong Harald".

Inden for de senere år er der kommet to nye vejnavne til i Sydhavnen, der begge er opkaldt efter markante socialdemokrater og fagforeningsledere. Den ene er **Olivia Nielsens Gade (62)**, opkaldt efter **Olivia Nielsen**, som i 1901 blev den første formand for Kvindeligt Arbejderforbund i Danmark (KAD). Da kvinder første gang kunne stille op ved kommunalvalget i 1909, stillede Olivia Nielsen op – og blev valgt.

Anker Jørgensens Plads (63) er den senest tilkomne navngivning efter en socialdemokratisk politiker i Sydhavnen. Pladsen ligger tæt på Anker Jørgensens tidligere bolig på Borgbjergsvej 1. Anker Jørgensen var et kendt ansigt i hele Danmark, men særligt i Sydhavnen havde beboerne et nærmest familiært forhold til ham.

I indre København finder man **Staunings Plads (64)** ved Vesterport Station.

I middelalderbyen, tæt på Trinitatis Kirke ligger **Nina Bangs Plads (65)**, opkaldt efter Danmarks første kvindelige minister.

I Valby finder man villavejen **Overbys Allé (66)**, opkaldt efter U.P. Overby, beliggende i et villakvarter, der rummer navngivninger efter flere national-liberale og Venstre-politikere.

På Islands Brygge finder man i "statsministerkvarteret" flere socialdemokratiske islæt. **Vilhelm Buhls Gade (67)** er opkaldt efter den parlamentariske lederfigur 1942-45, som også i to korte perioder under og efter besættelsen var statsminister under uhyre vanskelige vilkår.

H.C. Hansens Gade (68) har fået sit navn efter den tidligere statsminister og partiformand, som tiltrådte begge poster ved Hans Hedtofts pludselige død i 1955, og som beholdt begge positioner til sin død blot fem år senere.

Hans Hedtofts Gade (69) er opkaldt efter "glade Hans", der ligesom H.C. Hansen havde været formand for DSU i sin ungdom. Mere end nogen anden formede Hans Hedtoft billedet af, hvordan en DSU'er optrådte: energisk og loyalt agiterende for Socialdemokratiets politik og altid med en afvæbnende morsom bemærkning parat sammen med en indmeldelsesblanket. Hans Hedtoft var formand for Socialdemokratiet 1939-41 og 1945-55 samt statsminister 1947-50 og 1953-55.

Jens Otto Krags Gade (70) er opkaldt efter Socialdemokratiets partiformand 1962-72 og statsminister 1962-68 og 1971-72.

Jens Otto Krag var ligesom forgængeren Viggo Kampmann nationaløkonom, og deres optagelse i Socialdemokratiets inderkreds blev set som en vending mod det akademiske og intellektuelle. Kampmann var en meget markant finansminister 1953-60 og statsminister 1960-62. **Viggo Kampmanns Plads (71)** er navngivet efter ham.

Også på Islands Brygge finder man **Svend Aukens Plads (72)**, opkaldt efter Socialdemokratiets formand 1987-92.

Tæt på Svend Aukens Plads ligger **Weidekampsgade (73)**, som er navngivet efter Københavns markante overborgmester 1976-89, Egon Weidekamp, der især huskes for sit fokus på sanering af slumområder og opførelse af moderne lejeboliger.

I **Vanløse** er **Frode Jakobsens Plads (74)** opkaldt efter det mangeårige socialdemokratiske folketingsmedlem, som også var leder af modstandsorganisationen Ringen samt medlem af Danmarks Frihedsråd.

Også i **Vanløse** finder man **Helga Larsens Plads (75)**. Helga Larsen var medlem af Københavns Borgerrepræsentation fra 1913 til 1944 og var især engageret i børneforsorg og vilkår for husvilde.

I **Fælledparken** på Østerbro finder man **Edel Sauntes Allé (76)** der skærer gennem parken. Edel Saunte var den første kvindelige borgmester i København og havde sygehuse og boliger som sit ansvarsområde.

Fra Fælledparken ud mod Jagtvej ligger **Borgmester Jensens Allé (77)**, opkaldt efter Jens Jensen.

LYNGBY-TAARBÆK

I Lyngby-Taarbæk er **Ingvar Nør-gaards Vej (78)** opkaldt efter formanden for den socialdemokratiske vælgerforening 1915-25.

Ligeledes i Lyngby-Taarbæk finder man **Johan Wilmans Vej (79)**, som erindreren den socialdemokratiske sognerådsformand 1913-27.

BRØNDBY

Blandt de nyere veje opkaldt efter markante borgmestre er **Borgmester Kjeld Rasmussens Boulevard (80)** i Brøndby. Kjeld Rasmussen var kendt som én af de socialdemokratiske "vestegnsborgmestre". Han var borgmester fra 1966 til 2005, hvilket er danmarksrekord.

HERLEV

I Herlev finder man **Borgmester Ib Juuls Vej (81)**, navngivet efter byens borgmester 1970-96.

HVIDOVRE

Arnold Nielsens Boulevard (82) i Hvidovre er opkaldt efter sognerådsformanden 1920-42.

FREDERIKSBERG

Camilla Nielsens Vej (83) på Frederiksberg er opkaldt efter Camilla Nielsen, der var socialdemokratisk medlem af kommunalbestyrelsen. Hun var en stor socialpolitisk drivkraft og blandt andet organisator af folkekøkkenerne på Frederiksberg.

Foran **Helle Virkner** og **Jens Otto Krags** rækkehus på Egernevej er et parkanlæg i 2019 blevet navngivet **J.O. Krags Park (44)**.

HELSINGØR

Erling Jensens Vej (84) i Helsingør er opkaldt efter **Erling Jensen**, der var en driftssikker minister i **Jens Otto Krags** og **Anker Jørgensens** regeringer. Erling Jensens Vej fører op til Konventum, der blev grundlagt som LO-Skolen. Erling Jensen var første forstander fra 1967-71.

Borgmester P. Christensens Vej (85) er opkaldt efter byens energiske borgmester "Kong Peder".

Chr. Rasmussens Vej (86) er navngivet efter **Christian Rasmussen**, som med sit valg til Helsingør byråd i 1894 hører til blandt de allerførste folkevalgte socialdemokrater. Han var tillige fra 1896 i en lang årrække valgt til Folketinget.

Georg Poulsens Plads (87) er opkaldt efter den karismatiske formand for Dansk Metal 1978-91. Georg Poulsen var også en meget markant stemme i Socialdemokratiet. Han var stærk modstander af kommunistisk indflydelse i fagbevægelsen, ikke mindst på baggrund af, at han som ung selv en overgang havde været kommunist og lært deres metoder at kende.

Sperlings Allé (88) er opkaldt efter **Johannes Sperling** (1899-1980). Sperling var ældre bror til **H.C. Hansen**, og havde modsat denne erfaringer uden for Socialdemokratiet. I sin pure ungdom var Sperling syndikalist, men i 1920'erne blev han socialdemokrat. I 1938 blev han den første direktør for Dansk Folkeferie, en fritidsorganisation inden for arbejderbevægelsen.

SJÆLLAND

GRAVSTEDER

LOLLAND

- 1 Maribo Kirkegård
Johan Frederik Løfgren

ROSKILDE

- 2 Gadstrup Kirkegård
Jens Andersen-Gadstrup

MONUMENTER

KØGE

- 3 Kløvervej
Mindesten, Niels Albrechtsen

LOLLAND

- 4 Jernbaneanlægget
Granitstatue,
Sophus Bresemann
- 5 Østre Landevej
Mindesten, Hartvig Frisch

NÆSTVED

- 6 Havnegade
Mindesten,
Anton Marius Kristensen

RINGSTED

- 7 Hækkerupsvej
Mindesmærke,
H.K. Hækkerup

SLAGELSE

- 8 Boeslunde Mindepark,
F.J. Borgbjerg

MINDEPLADER

FAXE

- 9 Kirketorvet
Mindeplade, Th. Stauning

ROSKILDE

- 10 Store Gråbrødrestræde 21
Mindeplade, Louis Pio

ODHERRED

- 11 Algade 51
Mindeplade,
Sophus Pihls fødested

HUSE & STEDER

HOLBÆK

- 12 Østre Færgevej 6
Stauninggården

KØGE

- 13 Karensvej 1
Enghuset

SOLRØD

- 14 Jersie Strand
Staunings Ø

ROSKILDE

- 15 Frederiksborgvej
Roskilde Højskole

VEJNAVNE

NAKSKOV

- 16 Bresemanns Allé

RINGSTED

- 17 Hækkerupsvej
H. K. Hækkerup

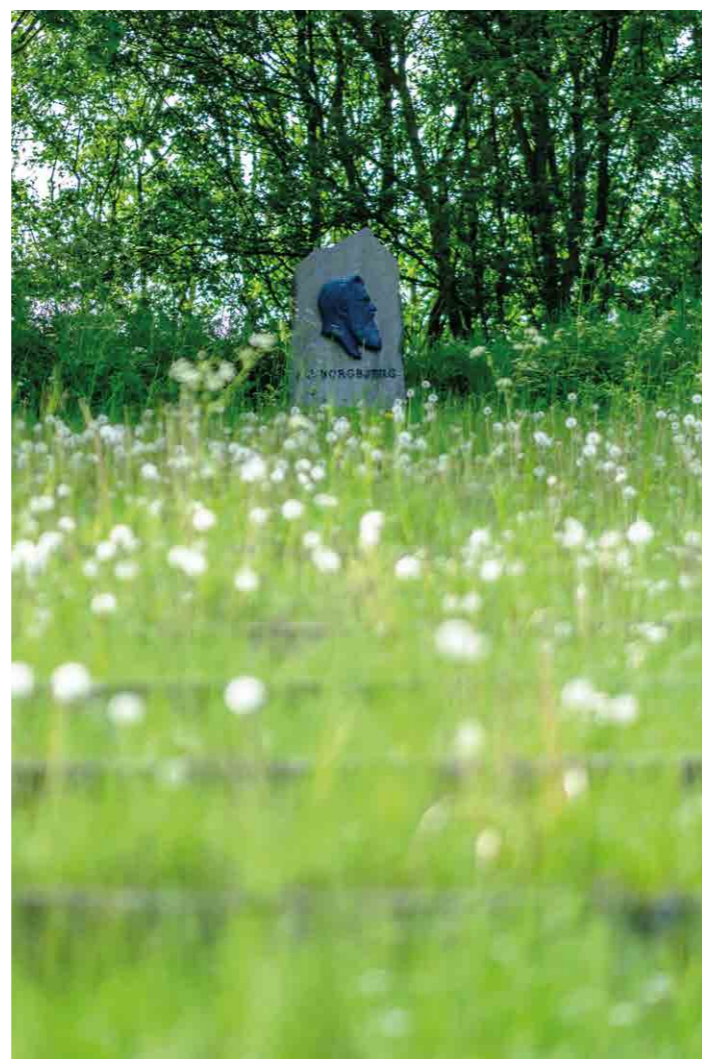
LOLLAND

På Maribo Kirkegård (1) ligger **Johan Frederik Løfgrens** grav. Han var redaktør af Lolland-Falsters Social-Demokrat. På stenen står inskriptionen "Rejst af partifæller".

ROSKILDE

På **Gadstrup Kirkegård** (2) finder man gravstedet for **Jens Andersen-Gadstrup**. Andersen-Gadstrup var en af medstifterne af Socialdemokratisk Ungdoms-Forbund (SUF) i 1906 og nåede både at være redaktør af ungdomsorganisationens blad samt være dets formand. Efter mange brydninger sprængtes SUF i en revolutionær og en socialdemokratisk del i 1919. Da var Andersen-Gadstrup dog for længst død, for allerede i 1912 bukkede han under for tuberkulose og sukkersyge. Han huskes også for sine sangtekster, hvoraf især 'Du som aldrig har skuet den lysende dag' stadig huskes. Den kaldes også for "romanen" på grund af sit meget lange omkvæd. På gravstenens sokkel står: "Danmarks Socialdemokratiske Ungdom rejste ham dette minde".

Øverst – Sophus Bresemanns statue i Nakskov. Nederst – F.J. Borgbjergs mindepark i Boeslunde Plantage.

MONUMENTER

Mindesten for borgmester i Ringsted H.K. Hækkerup.

KØGE

På hjørnet af **Kløvervej** og **Astersvej** (3) er der opstillet en mindesten for **Niels Albrechtsen**, der var borgmester i **Køge** fra 1938 til 1959. **Niels Albrechtsen** var især kendt for sit initiativ til mange boligbyggerier for byens borgere. Det skete blandt andet gennem Køge Social-Filantropiske Boligselskab – som efter Albrechtsens død tog initiativ til at opsætte monumentet.

LOLLAND

I **Jernbaneanlægget** (4) i Nakskov er der opstillet en granitstatue af **Sophus Bresemann**. Statuen er skabt af **Kaj Louis Jensen** i 1952. Sophus Bresemann blev allerede i 1914 borgmester i Nakskov. Det var før de demokratiske valg af borgmestre, men på grund af byrådets flertals indstilling udpegede den radikale indenrigsminister Ove Rode Bresemann til borgmester. Også efter indførelsen af demokratisk valgte borgmestre i 1919 blev Bresemann flere gange valgt. Bresemann igangsatte en stor reformpolitik af kommunen, som kaldtes den socialdemokratiske kommunesocialisme. Kommunesocialismen gik ud på at opføre aftægtsboliger, lave moderne skoler med bespisning og tandpleje og etablere ordentlige fritids- og idrætsfaciliteter for lokalbefolkningen. Det var på mange måder en forløber for den senere nationale velfærds-politik.

På hjørnet af **Østre Landevej** og **Refs-halevej** (5) er der rejst en mindesten for **Hartvig Frisch**. Frisch var valgt til Folketinget i Maribo fra 1926-45. I de år slog han sig fast som en central socialdemokratisk analytiker og tænker.

Hans værk 'Pest over Europa' fra 1933 fik en helt afgørende indflydelse på generationer af socialdemokraters politiske opfattelser. I det værk slog han fast, at nazisme, fascisme og kommunisme var mere ensartede end forskellige bevægelser, fordi de alle tre stræbte mod at afskaffe demokratiet og indføre et partidiktatur. Frisch gjorde det endvidere klart, at han anså den nordiske socialdemokratiske arbejderbevægelse som den diametrale modsætning til de totalitære politiske bevægelser.

Mindestenen er rejst af Socialdemokratiet i 1961 og viser et bronzerelief af Hartvig Frisch. På stenen står ordene "Han var af de ædles æt".

NÆSTVED

På **Havnegade** (6) er der opstillet en mindesten med bronzerelief for **Anton Marius Kristensen**, som var Næstveds første folkevalgte borgmester. Han blev valgt i 1919 og var borgmester til sin død i 1938. Stenen er rejst af den socialdemokratiske kredsorganisation og arbejdernes fællesorganisation i Næstved.

RINGSTED

På **Hækkerupsvej** (7) er der opstillet et mindesmærke for **H.K. Hækkerup**. Mindesmærket bærer et bronzerelief af Hækkerup, udført af en lokal billedkunstner ved navn **Svenstrup**. Hækkerup var redaktør af Midt-sjællands Social-Demokrat, folketingsmedlem og blev i 1928 valgt til borgmester. Det oplevedes som en meget tragisk begivenhed for byen, da han allerede året efter uventet døde. H.K. Hækkerup var far til de senere socialdemokratiske ministre **Hans Hækkerup** og **Per Hækkerup** og er gennem dem stamfar til den nuværende politisk aktive Hækkerup-slægt.

SLAGELSE

På **Sønderupvej** i **Boeslunde** ligger **Borgbjerg Mindepark** (8), skabt til ære for **F.J. Borgbjerg**. Borgbjerg var født i Boeslunde, og efter hans død i 1936 opstod ideen om at skabe ham et permanent minde i hans hjemstavn. Parken blev indviet i 1939. Anlægget har en stor mindesten med et relief af Borgbjerg og rummer desuden en stor friluftsscene opbygget i græsk stil, der skaber fine mindelser om Borgbjergs store folkelige gennemslagskraft.

MINDEPLADER

📍 FAXE

På **Kirketorvet (9)** er der opsat en mindeplade for **Th. Stauning**. Stauning blev første gang valgt til Folketinget fra Faxe-kredsen i 1906, og mindetavlen er opsat på det sted, hvor han holdt sin takketale.

📍 ROSKILDE

På **Store Gråbrødrestrede 21 (10)** er der opsat en mindeplade på **Louis Pios** fødested.

📍 ODSHERRED

På **Algade 51 i Nykøbing Sjælland (11)** var der tidligere opsat en mindeplade på **Sophus Pihls** fødested. Sophus Pihl var en af arbejderbevægelsens pionerer, og da Socialdemokratiet blev opløst ved dom i 1873, stiftede han Den demokratiske Arbejderforening som erstatningsorganisation. Han var aktiv ved genstiftelsen af Socialdemokratiet i 1875, men udvandrede i 1877 til Sydafrika. I 1885 flyttede han til Bergen og var der en af pionererne i den norske arbejderbevægelse.

Øverst - mindeplade ved Louis Pios fødested i Roskilde. Nederst - Roskilde gamle højskole.

📍 HOLBÆK

På **Østre Færgevej 6 i Gamløse (12)** på **Orø** ligger **Stauninggården**. Gården var i 1930'erne og 40'erne ejet af **Holger Stauning**, **Th. Staunings** søn. Holger Stauning overdrog den tilhørende plantage, **Staunings Skov**, til DUI, som dér etablerede en fast lejr, som fik navnet **Staunings Minde**.

📍 KØGE

På **Karensvej 1 i Vallø (13)** fik **Th. Stauning** i 1913 opført en sommerbolig, som han kaldte for **Enghuset**. Her trak han sig ofte tilbage og fik fornyede kræfter til sin politiske indsats. Sommerhuset nåede berømmelse for at være sted for politiske aftaler, men var først og fremmest et sted, hvor Stauning for en gangs skyld kunne aflægge sine formelle jaketter og iklæde sig afslappet tøj. Efter Staunings død erhvervede direktøren for Dansk Folkeferie, **Johannes Sperling**, sig huset. Sperling var bror til **H.C. Hansen**, og Enghuset er stadig i familiens eje.

📍 SOLRØD

Ved **Jersie Strand (14)** ligger **Staunings Ø**, som er opkaldt efter Th. Stauning. Øen er fredet og kendt for sit fugleliv, og det var netop i forbindelse med Staunings fredningsarbejde, at øen blev opkaldt efter ham i 1941, endnu i hans levetid.

📍 ROSKILDE

Roskilde Højskole på **Frederiksborgvej** ved **Himmelev (15)** blev erhvervet af arbejderbevægelsen i 1929. Til indvielsen havde H.C. Hansen skrevet sangen 'Lyt til nye tiders tanker', som stadig er at finde i Arbejdersangbogen. I den store foredragssal malede **Mogens Lorentzen** en række friser, der skildrede menneskehedens udvikling fra urtiden til nutiden. Roskilde Højskole blev central i arbejderbevægelsens liv, og i filmen 'Danmark for Folket' fra 1937 skildres det, hvordan en gruppe DSU'ere cykler til højskolen for at høre **Th. Stauning** tale. Højskolen blev med tiden utidssvarende og frasolgt. Ved siden af den oprindelige højskole blev der i 1976 indviet en ny Roskilde Højskole, som dog lukkede i 2001.

VEJNAVNE

📍 NAKSKOV

Bresemanns Allé (16) er opkaldt efter byens mangeårige borgmester **Sophus Bresemann**, der var en stor eksponent for "kommunesocialismen".

📍 RINGSTED

Hækkerupsvej (17) er opkaldt efter den tidligere borgmester **H.K. Hækkerup**.

Hækkerupsvej i Ringsted.

SYDDANMARK

GRAVSTEDER

ESBJERG

- 1 Vor Frelser Kirkegård
J.P. Sundbo

FANØ

- 2 Sønderho Kirkegård
Julius Bomholt

SØNDERBORG

- 3 Sct. Marie Kirkegård
Wollrath Eckhardt
Richard Hempel
Johan Jacobsen
Anders Andersen

- 4 Broager Kirkegård

I.P. Nielsen

- 5 Gråsten Kirkegård

Hans Feddersen

VEJEN

- 6 Gesten Kirkegård
Martin Julius Andreassen

MONUMENTER

ESBJERG

- 7 Stormgade 200
Mindesten, J.P. Sundbo

- 8 Bomholts Plads

Buste, Julius Bomholt

- 9 Finsensgade

Statue, Henning Rasmussen

- 10 Industrivej

Mindesten, jernbaneulykke

KOLDING

- 11 Kolding Bypark
Knud Hansen

FREDERICIA

- 12 DSB's Mindelund

HUSE OG STEDER

ASSENS

- 13 Gadsbølvej 100
Ankersminde

ESBJERG

- 14 Esbjerg Højskole

FANØ

- 15 Kropladsen 14
Viggo Kampmanns
sommerhus
- 16 Landevejen 21
Julius Bomholts hus

ODENSE

- 17 Hunderup Skov

SØNDERBORG

- 18 Dynt Strand
Hytten

FREDERICIA

- 19 Ved Landsoldaten 1-3
I.P. Schmidts Gård

VEJNAVNE

ESBJERG

- 20 Bomholts Plads

KOLDING

- 21 Knud Hansens Vej

SØNDERBORG

- 22 Borgmester Andersens Vej
- 23 Bjerggårdens Plads
- 24 I.P. Nielsens Vej
- 25 Richard Hempels Plads
- 26 Thomas Jensens Plads
- 27 Johannes Kochsvej

VEJLE

- 28 H.C. Hansens Vej

GRAVSTEDER

ESBJERG

På den nu nedlagte **Vor Frelser Kirkegård (1)** er **J.P. Sundbo** begravet. Gravstedet er dog bevaret, da det skønnedes at have betydelig historisk værdi. På stenen ses, at Sundbo var redaktør af den lokale socialdemokratiske presse.

FANØ

På **Sønderho Kirkegård (2)** er **Julius Bomholt** begravet. Julius Bomholt besøgte flere gange Viggo Kampmann i dennes sommerhus på Fanø og blev så begejstret for stedet, at han både erhvervede sig et sommerhus dér og valgte at lade sig begrave på øen.

SØNDERBORG

På **Sct. Marie Kirkegård (3)** er der flere markante socialdemokrater begravet. På en flot placering finder man **Wollrath Eckhardts** gravsted. Eckhardt var født i Niedersachsen, men kom til Sønderborg og engagerede sig i arbejderbevægelsen. Han var socialdemokratisk medlem af Sønderborg byråd 1920-43. Hans gravsten er "Rejst af den socialdemokratiske fagbevægelse".

På **Sct. Marie Kirkegård** finder man også en anden grav, der vidner om overgange fra det tyske til det danske socialdemokrati efter Genforeningen i 1920, nemlig **Richard Hempels** grav. Hempel var født i Leipzig, men kom som ung til Sønderborg og blev der organisator i arbejderbevægelsen. Han var medstifter af det tyske socialdemokratiske afdeling i Sønderborg i 1907. Efter genforeningen meldte de sønderjyske SPD-afdelinger sig ind i Socialdemokratiet. **Bjerggaarden** blev det centrale samlingssted for Sønderborgs arbejderbevægelse, og på Hempels gravsten kan man læse, at den er "Rejst af Arbejdernes Hus "Bjerggaarden".

Sønderborgs første socialdemokratiske borgmester, **Johan Jacobsen**, er også begravet her. Ved Genforeningen etablerede det danske politiske fire-parti-system sig i Sønderjylland, og med det store landbrug fik Venstre slået sig fast som et stort folkeparti. Der var dog stærke socialdemokratiske enklaver, ikke mindst i Sønderborg, hvor Johan Jacobsen kunne fastholde borgmesterposten fra 1922 til sin død.

Anders Andersens gravsted ligger i nærheden. Han var borgmester 1946-69 og huskes især for de mange skoler, han fik etableret.

På **Broager Kirkegård (4)** ligger **I.P. Nielsens** grav. Nielsen var frem for nogen den, der tegnede Socialdemokratiet i Sønderjylland efter genforeningen. Hans utrættelige indsats fik skabt mange lokale foreninger, og som folketingsmedlem valgt i Sønderborg fra 1920 til 43 blev han også Sønderjyllands ansigt på Christiansborg. I.P. Nielsen var initiativtager til Kronprinsesse Ingrid's Feriehus for sønderjyske Børn og til Sønderjysk Hjælpesfond, der bidrog til at lette de svære vilkår, som Sønderjylland havde.

På **Gråsten Kirkegård (5)** finder man **Hans Feddersens** grav. Feddersen var sognerådsformand i **Alnor** og deltog ved befrielsen i interneringen af hjemmetyskere, der var mistænkt for samarbejde med besættelsesmagten. Om aftenen 5. maj 1945 blev han dræbt i en skudveksling med tyske soldater.

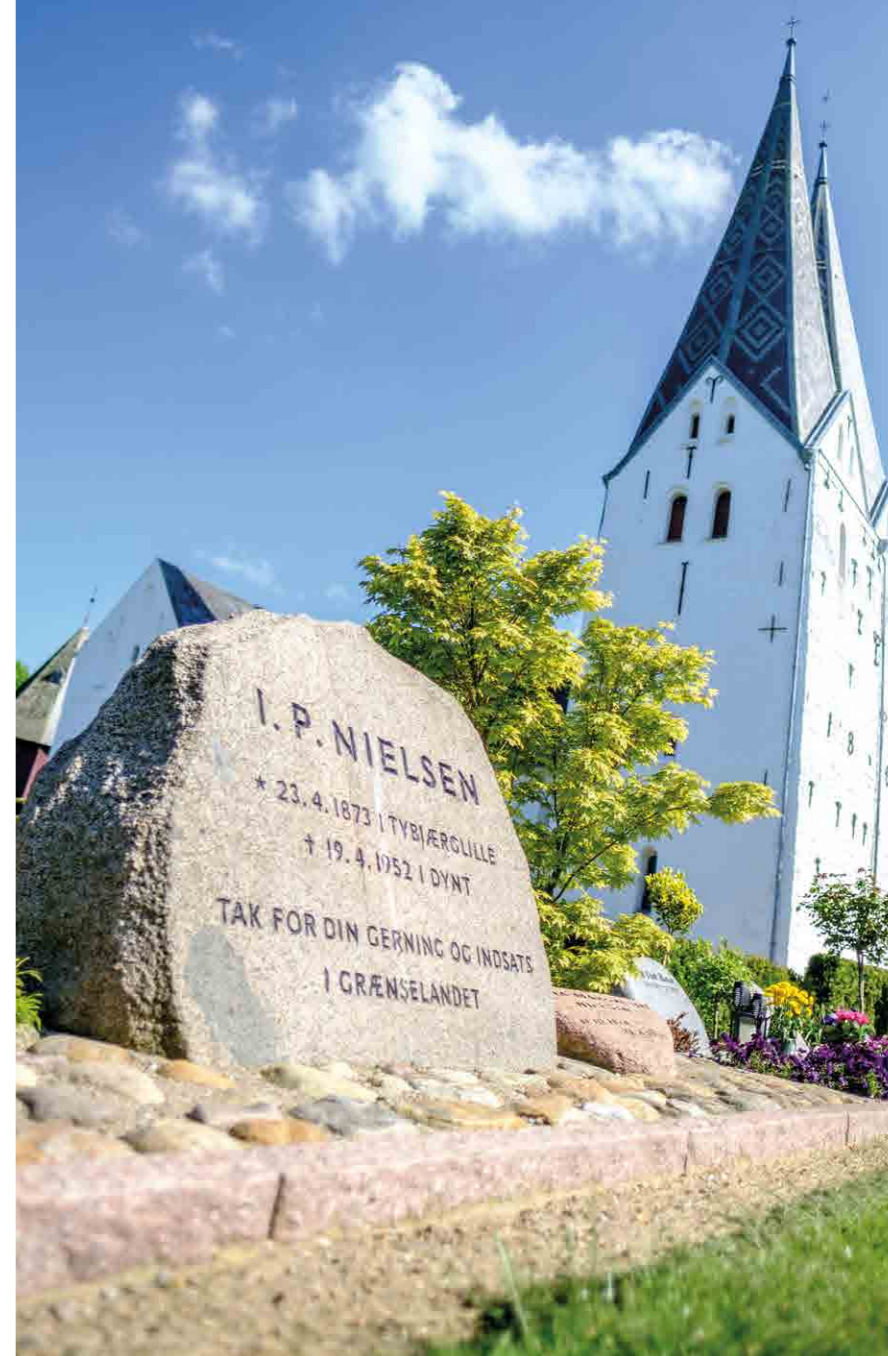
VEJEN

På **Gesten Kirkegård (6)** er **Martin Julius Andreassen** begravet. Han sten er "Rejst af venner", hvilket dækker over socialdemokratiske partifæller. Andreassen var engageret i landarbejdernes vilkår og sad fra 1934 i hovedbestyrelsen for Dansk Arbejdsmandsforbund. Især landarbejdernes boligvilkår lå ham på sinde, og han var initiativtager til opførelsen af en lang række landarbejderboliger i **Gesten Sogn**.

Øverst - folketingsmand I.P. Nielsens grav på Broager Kirkegård. Nederst - Wollrath Eckhardts grav på Sct. Marie Kirkegård i Sønderborg.

Borgmester Anders Andersens grav på Sct. Marie Kirkegård i Sønderborg.

MONUMENTER

Ovenfor - Henning Rasmussens statue i Esbjerg. Til højre - Julius Bomholts buste på Bomholts Plads i Esbjerg.

ESBJERG

På **Stormgade 200 (7)** ligger den tidligere Esbjerg Højskole. Her er der opsat en mindesten for den første forstander, **J.P. Sundbo**, med relief af **Gaston Møller**, skabt i 1928. **Søren Kongstrand** skabte i 1916 en buste af Sundbo, som også kan ses på den tidligere højskole.

På **Bomholts Plads (8)** er der rejst en buste af **Julius Bomholt**, skabt af **Knud Nellemose** i 1975. Bomholt var teolog og brugte sine erhvervede akademiske kundskaber til at engagere den brede befolkning. Han var i mange år tæt knyttet til arbejderhøjskolen i Esbjerg.

Foran Hovedbiblioteket på **Finsensgade (9)** er der opstillet en statue af **Henning Rasmussen**. Statuen er skabt af **Mogens Møller**. Rasmussen var borgmester i Esbjerg fra 1964 til 1979 og havde derudover også en længere landspolitisk karriere. Fra 1979 til 1982 var han indenrigs- og justitsminister, og da **Poul Nyrup Rasmussen**, som er født i Esbjerg, dannede regering i 1993, kunne Henning Rasmussen slutte sin karriere som formand for Folketinget.

På **Industrivej i Bramming (10)** blev der ved 100-årsdagen for jernbane-

ulykken ved Bramming 26. juli 1913 opsat en mindesten. Blandt de omkomne ved ulykken var **Peter Sabroe**.

KOLDING

I **Kolding Bypark (11)** er der opsat en mindesten for tidligere borgmester Knud Hansen. **Knud Hansen** var socialdemokratisk pioner og mangeårig redaktør af Kolding Social-Demokrat. Da der endelig i 1937 kom socialdemokratisk flertal i Kolding, var det helt naturligt, at han blev borgmester. Hansen lagde i sin borgmesterperiode især vægt på at bygge ældreboliger og skabe muligheder for fritidsaktiviteter.

FREDERICIA

Ved **Holstens Bastion** finder man **DSB's Mindelund (12)**. Mindelunden rummer navnene på forulykkede DSB-ansatte fra 1847 og frem. Ved indvielsen i 1939 talte statsminister **Th. Stauning**, som glædede sig over at der blev rejst "et minde, der til sene tider skal stå som anerkendelse af de pligttro, der faldt, og til fremhævelse af den pligt, som samfundet har til at sætte de midler ind, der kan formindske faren for ulykker så meget som muligt".

HUSE OG STEDER

ASSENS

På **Gadsbøllevej 100** i **Vissenbjerg (13)** ligger **Ankersminde**. Ankersminde er et kursussted ejet af DUI og DSU i fællesskab og er opkaldt efter **Anker Jørgensen**. I 2021 vil der blive etableret et monument i forbindelse med en mindelund til ære for de 69 medlemmer af AUF, DSU's norske søsterorganisation, som 22. juli 2011 blev myrdet på Utøya af en højre-ekstremistisk terrorist.

ESBJERG

Esbjerg Højskole (14) blev grundlagt som Danmarks første arbejderhøjskole i 1917 på **Gammel Vardevej 80**. Første forstander var **J.P. Sundbo**. Blandt de senere forstandere var **Julius Bomholt**. I 1955 indviedes den nye **Esbjerg Højskole** på Stormgade 100 med **Ivar Nørgaard** som forstander.

FANØ

På **Kropladsen 14 (15)**, ligger **Viggo Kampmanns** sommerhus. Kampmann holdt af at trække sig tilbage til sommerhuset og nyde roen, og der var ikke telefon i huset, da han i 1960 blev statsminister. Da Kampmann i 1956 fik besøg af **Julius Bomholt**, lod de sig fotografere badende ved stranden.

Billedserien blev berømt, fordi den udstrålede en ukuelig optimisme på vegne af den velfærds politik, som den socialdemokratiske regering var ved at etablere.

På **Landevejen 21 (16)** købte **Julius Bomholt** et hus, som han benyttede som sommerbolig. Han skænkede det testamentarisk til Esbjerg Bibliotek som legatbolig for nordiske forfattere, og i dag er det kendt som **Digterhjemmet**.

ODENSE

I **Hunderup Skov (17)** afholdt Socialdemokratiet sit store Arbejder- og Bondestævne i 1938. Stævnet var en enorm begivenhed, der tiltrak folk fra hele landet. Filmen 'I Folkets navn' fra 1938 har stævnet som sit klimaks. Det var meningen, at stævnet skulle være en tilbagevendende begivenhed, men udviklingen op mod anden verdenskrig satte en stopper for de bestræbelser.

SØNDERBORG

Ved **Dynt Strand (18)** ligger **Hytten**, som fra 1924 var den socialdemokratiske sønderjyske organisator **I.P. Nielsens** hjem. Hvert år stilles det, i I.P. Nielsens ånd, i sommerugerne til rådighed for familier, der har haft børn på Julemærkehjemmet.

FREDERICIA

Ved **Landsoldaten 1-3** i **I.P. Schmidts Gård (19)** lå tidligere tobaksfabrikken I.P. Schmidt jr. Her var **Th. Stauning** som ganske ung ansat fra 1891-93. Arbejderne i Fredericia havde et stærkt fagligt sammenhold, og der havde fundet socialistisk agitation sted allerede inden **Louis Pios** 'Socialistiske Blade' begyndte at udkomme i foråret 1871. Opholdet i Fredericia var med til at anspore Stauning til at bruge al sin arbejdsevne på arbejderbevægelsen.

VEJNAVNE

ESBJERG

På hjørnet af **Stormgade** og **Strandbygade (20)** ligger **Bomholts Plads**, opkaldt efter Esbjerg Højskoles tidligere forstander.

KOLDING

Knud Hansens Vej (21) er opkaldt efter den tidligere socialdemokratiske borgmester. På vejen ses mange almenyttige boliger.

SØNDERBORG

Borgmester Andersens Vej (22) i Sønderborg er en intet mindre end fire kilometer lang vej, der er opkaldt efter Sønderborgs borgmester 1946-69, **Anders Andersen**.

Bjerggårdens Plads (23) er opkaldt efter arbejderbevægelsens historiske forsamlingsbygning, som eksisterede 1905-75.

I.P. Nielsens Vej (24) er opkaldt efter den store socialdemokratiske organisator, der slog sig ned i Broager i 1920 for at fasttømre den danske arbejderbevægelse i Sønderjylland.

Richard Hempels Plads (25) er opkaldt efter den tyskfødte socialdemokrat, der var medstifter af SPD i Sønderborg og engageret i transformationen til den danske arbejderbevægelse efter Genforeningen.

Thomas Jensens Plads (26) i Broager er opkaldt efter den socialdemokratiske sognerådsformand i Broager 1958-70. 1970-74 var **Thomas Jensen** den nye Broager Kommunes første borgmester.

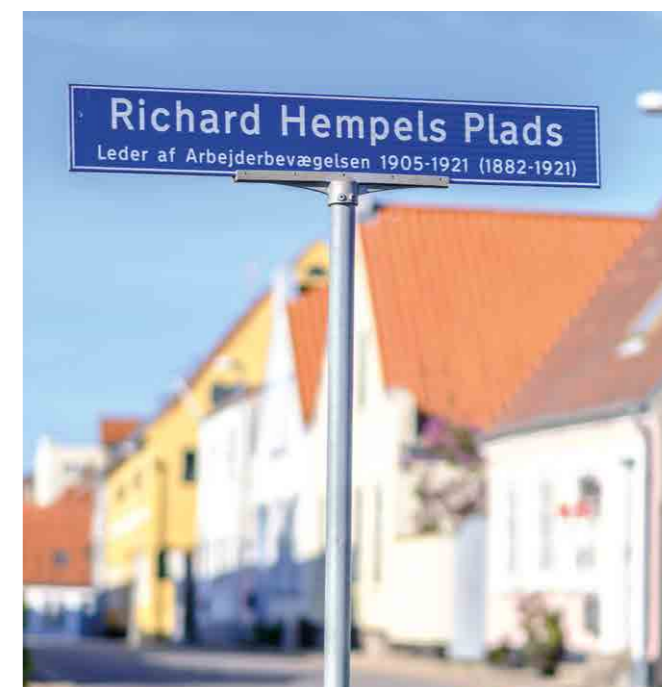
Johs. Kochsvej i **Gråsten (27)** er navngivet efter socialdemokraten **Johannes Koch**, der var mangeårig sognerådsformand for Gråsten.

VEJLE

H.C. Hansens Vej (28) er opkaldt efter Danmarks statsminister og Socialdemokratiets formand 1955-60.

Nederst til venstre - Knud Hansens Vej i Kolding. Nederst til højre - Richard Hempels Plads i Sønderborg.

I.P. Nielsens "Hytten" ved Dynt Strand.

MIDTJYLLAND

GRAVSTEDER

- SILKEBORG**
- 1 Vestre Kirkegård
Rasmus Bindslev
- AARHUS**
- 2 Nordre Kirkegård
Peter Sabroe
Harald Jensen
- 3 Skejby Kirkegård
Mindesten, Skejbyulykken

- HEDENSTED**
- 4 Øster-Snede Kirkegård
Kristen Bording

- HERNING**
- 5 Vestre Kirkegård
Hilmar Sølund

- RANDERS**
- 6 Langå Kirkegård
Peter Borring

MONUMENTER

- AARHUS**
- 7 Botanisk Have
Buste, Hans Hedtoft
Buste, H.C. Hansen
- 8 Åboulevarden
Statue, Bernhardt Jensen
- 9 Østbanetorvet
Statue, Peter Sabroe
- 10 Aarhus Lystbådehavn
Mindesten, Jakob Jensen
- 11 Qvistgaardsvej
Mindesten,
Johannes Pedersen
- HERNING**
- 12 Holstebrovej
Monument, Jens Vejmand

SILKEBORG

- 13 Bindslevs Plads
Mindesten, Rasmus Bindslev

LEMVIG

- 14 Sølystvej 17
Mindepark, Th. Stauning

VIBORG

- 15 Løgstrup i Fiskbæk Sogn
Mindesten, Johannes
Christian Johansen

RANDERS

- 16 Stemannsgade 11
Buste, Jens Otto Krag

MINDEPLADER

AARHUS

- 17 Lollandsgade 23
Mindeplade, Hans Hedtoft

- 18 Falstersgade 42
Mindeplade, H.C. Hansen

RANDERS

- 19 Stemannsgade 11
Jens Otto Krags

HUSE OG STEDER

SKIVE

- 20 Roslev
Jeppe Aakjærs
kunstnerhjem

VIBORG

- 21 Guldborgland Plantage
Staunings hus

SKANDERBORG

- 22 Låsbyvej
Foerlev Kro

AARHUS

- 23 Amaliegade 27
Svend Aukens Plads

VEJNAVNE

AARHUS

- 24 Bernhardt Jensens
Boulevard
- 25 Dagmar Petersens Gade
- 26 Borgmester Jakob Jensens
Gade
- 27 Peter Sabroes Gade
- 28 Harald Jensens Plads

HERNING

- 29 Hilmar Sølunds Vej

SKIVE

- 30 Hjalmar Kjems Allé

RANDERS

- 31 P. Knudsens Vej
- 32 Jens Otto Krags Plads

SILKEBORG

- 33 Bomholts Plads
- 34 Bindslevs Plads

Mindesten for Skejby-ulykken,
Skejby Kirkegård.

📍 SILKEBORG

På **Vestre Kirkegård (1)** er tidligere borgmester **Rasmus Bindsløv** begravet. På hans sten ses et bronzerelief af **Martin Kaalund-Jørgensen**.

📍 AARHUS

På **Nordre Kirkegård (2)** er **Peter Sabroe** begravet. Sabroe var kendt og afholdt over hele landet, men han havde været med til at skabe den aarhusianske arbejderbevægelses styrke, og hans tragiske død i 1913 følte som et særligt hårdt slag for aarhusianerne. **Hans Hedtoft** huskede, hvordan hans mor græd, da hun modtog nyheden, og for **H.C. Hansen** havde begivenheden gjort så stort indtryk, at han senere skrev et talekor om den. Peter Sabroes bisættelse blev en enorm begivenhed, hvor en tusindtallig skare deltog. Gravstenen er udformet af **Elias Ølsgaard**, der også har skabt bronzerelieffet, der pryder det.

På **Nordre Kirkegård** finder man også **Harald Jensens** grav. Han var ud over at være medlem af Aarhus Byråd også landstingsmedlem og redaktør af Demokraten. "Kong Haralds" grav bærer et bronzerelief af ham, og på stenen står "Socialdemokrater satte dette minde".

På **Skejby Kirkegård (3)** er der rejst en mindesten for de fem børn, der døde ved Skejbyulykken i 1898. Forældrene og en ældre søster var taget på arbejde julemorgen, og da de vendte tilbage, var de fem søskende døde af kulilteforgiftning. Familien levede under ekstremt fattige forhold.

I dele af dagspressen blev der skrevet om, at det var et typisk eksempel på fattiges manglende ansvarsfølelse. **Peter Sabroe** blev rasende, da han læste det, og arrangerede, at arbejderbevægelsen mødte talstærkt op ved begravelsen – med røde faner – og at der blev samlet ind til en mindesten for børnene. Skejbystenen kaldes for Danmarks første sociale monument.

📍 HEDENSTED

På **Øster-Snede Kirkegård (4)** er Kristen Bording begravet. **Kristen Bording** var landbrugsminister i alle socialdemokratiske regeringer fra 1924 til 1950. Han tilhørte husmandsbevægelsen, og blev allerede i 1909 valgt som sognerådsmedlem i Øster Snede. Bordings meget lange politiske indsats strakte sig fra Socialdemokratiets konsolideringsperiode under **P. Knudsens** formandskab, til Danmarks aktive medlemskab af de vestlige alliancer under **Hans Hedtoft**.

📍 HERNING

På **Vestre Kirkegård (5)** ligger **Hilmar Sølund** begravet. Sølund var borgmester i Herning 1990-97 efter 77 års uafbrudt venstrestyre af byen. Fra 1992-94 var han også formand for Kommunernes Landsforening.

📍 RANDERS

På **Langå Kirkegård (6)** er **Peter Borring** begravet. Han var sognerådsformand i **Langå Sogn** 1933-43 og medlem af Viborg Amtsråd 1943-43. Gravstenen er rejst af Socialdemokratiet i Langå.

Her hviler Börnene af
Rögter Lars Svendsen og Hustrus Ægteskab:
**Oskar Sigfred,
Herman,
Ellen Pauline,
Jensine,
Gerda Marie.**

De 5 kære Börn kvaltes af Rög
Juleaftens Morgen 1898,
under en Ild, der opstod,
medens Fader og Moder vare paa Arbejde.

Fred med deres Minde!

📍 AARHUS

I **Botanisk Have (7)** på **Mønstedgade** er der opstillet to buste af henholdsvis **Hans Hedtoft** og **H.C. Hansen**. Begge buste er udført af **Svend Lindhardt**. Både Hedtoft og Hansen var tæt knyttet til Aarhus og begyndte deres politiske engagementet i 1920'erne i det nydannede DSU. Da Hans Hedtoft i 1955 døde, kun 51 år gammel, var det naturligt, at man ønskede at skabe et monument for ham i hans fødeby. Det blev indviet i 1959. Allerede året efter døde H.C. Hansen, kun 53 år gammel. Det blev da besluttet, at der skulle opstilles en buste af H.C. Hansen på samme sted, således at de to politikere, venner og aarhusianeres politiske parløb også blev tydeligt i et minde for eftertiden.

På **Åboulevarden (8)** blev der i 2010 opsat en statue af tidligere borgmester **Bernhardt Jensen**. Statuen er skabt af Jan Balling. Bernhardt Jensen blev i 2006 kåret som "alle tiders aarhusianer", og det var derfor naturligt at skabe et monument for ham. Statuen viser Jensens karakteristiske silhuet og har også fundet plads til en cykel – hans foretrukne befordringsmiddel. Blandt de resultater, som Bernhardt Jensen huskes for, er udvidelsen af Aarhus ved kommunalreformen i 1970 samt etableringen af Aarhus Festuge.

På **Østbanetorvet (9)** står en statue forestillende **Peter Sabroe**. Statuen har haft et omskifteligt liv. Den blev oprindeligt opsat på **Park Allé**, men flyttedes senere til først **Nørre Allé** og siden **Nørreport**. Statuen blev skabt ved en indsamling iværksat af Aarhus Byråd. Det afstedkom, at Socialdemokratiet stillede sig lidt tvivlende over for projektet. Det er da heller ikke socialdemokraten Sabroe, men derimod børnevennen Sabroe, som man tænker på, når man betragter statuen. Kunstværket er skabt af **Elias Ølsgaard**, og han har valgt også at portrættere en pige, som holder Sabroe i hånden.

Pigen leder tankerne hen på **Lille Ellen**, som blev vanrøgtet på **Børnehjemmet Hebron** ved **Hanbjerg** nær **Holstebro**. Lille Ellen blev af Sabroe gjort til symbol på børnesagen – og det lykkedes ham at få hende fjernet fra vanrøgtelsen og sat i pleje under gode forhold.

Ved indvielsen af **Aarhus Lystbådehavn (10)** i 1933, blev der ved samme lejlighed opsat en sten til ære for **Jakob Jensen**, der var gået af som borgmester ved årsskiftet 1932-33. Han var i 1919 blevet Aarhus' første folkevalgte borgmester. På mindestenen ses et bronzerelief forestillende Jensen, udført af Jenny Salicath.

På **Qvistgaardsvej (11)** ud til **Brabrand Sø** er der opstillet en mindesten for **Johannes Pedersen**. Pedersen havde en lang politisk karriere, der begyndte i **Brabrand** sogneråd i 1888 og først sluttede, da han i 1936 nedlagde sit hverv som landtingsmedlem, da han fyldte 80 år. Da havde han i lang tid været Rigsdagens ældste medlem. Stenen bærer et bronzerelief forestillende Johannes Pedersen, udført af **Rasmus Guldborg Jensen**.

📍 HERNING

Ved **Holstebrovej (12)** nord for **Tørring** er der rejst et monument for **Jens Vejmand, Jeppe Aakjærs** sociale digt, der blev itonesat af **Carl Nielsen**. Netop hvor monumentet i dag står, mødte Aakjær på en cykeltur i 1905 en stenslager, som gav Aakjær ideen til digtet, som han anvendte som en del af sin socialpolitiske agitation.

📍 SILKEBORG

På **Bindslevs Plads (13)** er der opsat en mindesten for **Rasmus Bindslev**. Stenen er skabt af **Martin Kaalund-Jørgensen**. Bindslev var borgmester i Silkeborg fra 1929-41, og stod blandt andet bag en lang række offentlige anlægsarbejder, der både skulle

modernisere byen og skabe arbejdspladser. Stenen bærer inskriptionen "Rejst af partifæller".

📍 LEMVIG

Nær ved Lemvig Sø, ved **Sølystvej 17 (14)**, er der anlagt en mindepark for **Th. Stauning**. I mindeparken er placeret en stor bautasten, der ud over Staunings navnetræk, fødsels- og dødsår har indhugget citatet "At skabe lykke for andre er lykken i livet". Orde ne havde Stauning skrevet i en lokal pige, **Inga Nielsens**, poesibog under et besøg på egnen i 1939. Endvidere står der på monumentet, at "Ringkøbing Amts arbejdere satte stenen". Som skrevet på stenen bidrog lokale fra hele det daværende Ringkøbing Amt til monumentet. De socialdemokratiske foreninger, som samlede ind, er erindret ved mindre sten placeret rundt i rækker ved den store bautasten. I den bagerste drejer det sig om **Ulfborg, Aulum, Struer, Herning, Skjern, Lemvig, Holstebro, Ikast, Vinderup, Ringkøbing, Thyborøn** og **Lem Vejby**. I den forreste række bærer stenene følgende inskriptioner: **Resen-Humlum, Borbjerg, Møborg-Flynder, Rind, Harboøre, Sdr. Lem, Haasum-Ramsing, Eising, Tarm, DSU-Kredsen, Nees-Vem, Thorsminde, Fjaltring-Trans, Nr. Omme, Tørring-Heldum, Gimsing, Brejning, Stavning, Nr. Vium-Herborg** og **Rom**.

📍 VIBORG

I **Løgstrup** i **Fiskbæk Sogn (15)** står en mindesten for **Johannes Christian Johansen**. Johansen var medlem af Landstinget 1918-48. På Rigsdagen var han især engageret i skattespørgsmål. Derudover var han optaget af afholdsbevægelsen og husmænds vilkår. Han var nære venner med **Jeppe Aakjær**, og på mindestenen står følgende verslinjer, som er et uddrag af Aakjærs sølvbryllupssang til Johannes Christian og hans kone, **Kirstine Johansen**: "Du slog ingen tallerkner mod væg,

ingen så dig med fråde i skæg. / Gik i kampen foruden larm, sejred ved troskab mer end harm". En yderligere inskription oplyser, at stenen er rejst af småkårsfolk i Viborg Amt.

📍 RANDERS

Ud for **Stemannsgade 11 (16)** står en buste forestillende **Jens Otto Krag**. Værket er skabt af **Knud Nellemose**. Busten har et specielt udtryk, idet den ene hånds finger peger ud på beskueren. Krag var kendt for udadtil at være tilknapet, og kunne også virke akademisk belærende. Det var i meget høj grad i modsætning til, hvordan han ønskede at være, og de spændinger er søgt indfanget i Nellemoses buste.

Peter Sabroes statue på Østbanetorvet i Aarhus.

📍 AARHUS

På **Lollandsgade 23 (17)** er der opsat en mindeplade for **Hans Hedtoft** ved hans fødested. "Øgade-kvarteret" blev opført i årene omkring år 1900 og var domineret af for den tid gode og rummelige arbejderboliger.

Få gader væk, på **Falstergade 42 (18)** – er der opsat en mindeplade for **H.C. Hansen**. Her voksede H.C. Hansen op og delte i mangt og meget vilkår med **Hedtoft**. H.C. Hansen blev formand for DSU i Aarhus Nord, før hans karriere for alvor tog fart.

📍 RANDERS

På **Stemannsgade 11 (19)** er der opsat en mindetavle ved **Jens Otto Krags** fødested.

Jenle er smukt beliggende på Salling med udsigt over Limfjorden. Jeppe Aakjær fik gården opført som et symbol på hvordan almuelivet på landet burde og kunne udfolde sig. Visionen omfattede en aktiv demokratisk deltagelse, og i samarbejde med Socialdemokratiet i Salling gjorde Jeppe Aakjær de årlige Jenle-fester til en dansk institution.

📍 SKIVE

Ved **Roslev (20)** på halvøen **Salling** ligger **Jeppe Aakjærs** kunstnerhjem, Jenle. Aakjær var fra sine tidligste år socialdemokrat og blandt andet engageret i den socialdemokratiske studenterforening Catilina, hvor han blandt andre mødte **Vilhelm Buhl**, **K.K. Steincke** og **Hartvig Frisch**.

Aakjærs digte og romaner opnåede en helt utrolig popularitet, fordi han forenede naturglæde, hverdagsliv og social bevidsthed i en helt egenartet stil. Mange af hans sange, såsom 'Jens Vejmand', 'Anna var i Anders kær' og 'Spurven sidder stum bag kvist' lever fortsat, ikke bare i sangbøger – men i meget høj grad som udenadlærte vers. **Hans Hedtoft** sagde ved flere lejligheder, at dansk arbejderbevægelse stod i større gæld til Jeppe Aakjær end til **Karl Marx**. Efterhånden som Aakjær fik mere kommerciel succes, lykkedes det ham at få opført gården Jenle, som skulle tjene både som kunstnerhjem, landbrug og folkeligt samlingssted. Sammen med Socialdemokratiet i Salling arrangerede Aakjær årligt store folkemøder under navnet Jenle-fest, hvor en tusindtallig skare deltog. Til Jenle-festerne var der både politiske taler og kunstneriske optrædere, og blandt andet Aakjærs 'Historiens sang' med verslinjerne "Du pusling-land som hygger dig i smug / mens hele verden brænder om din vugge" er skrevet til en Jenle-fest. Dét er også Aakjærs nære ven **Thøger Larsens** 'Danmark nu blunder den lyse nat', som blev et fast tilbagevendende indslag ved de årlige fester. Da Jeppe Aakjær i 1930 døde, blev han begravet på Jenle. Aakjærs datter, **Solvejg Bjerre**, gjorde et stort arbejde for at sikre den offentlige adgang til Jenle, og i dag er der både mindestuer, udstillinger og koncerter på Jenle. Solvejg Bjerre var som sin far socialdemokrat og gjorde i efterkrigstiden en stor indsats for at få flere kvinder til at stille op for Socialdemokratiet.

📍 VIBORG

I **Guldborgsund Plantage (21)** finder man **Staunings Hus**. Det er retteligt ikke et hus, men kun en lille bjælkehytte. Den blev opkaldt efter **Th. Stauning** i anledning af statsministerens besøg i 1938. Guldborgsund Plantage var et regeringens mange projekter for ledige. Projektet omhandlede at kultivere heden til en plantage og fandt sted i samarbejde med Hedeselskabet. Den lille hytte tjente som ly og frokoststue – og her gjorde Stauning altså holdt, da han i 1938 besigtigede projektet.

📍 SKANDERBORG

Ved **Låsbyvej (22)** tæt ved **Illerup Å** lå tidligere **Foerlev Kro**. Her blev Socialdemokratiets første lokalafdeling stiftet den 24. september 1871. Foerlev Kro nedbrændte i 1920.

📍 AARHUS

I **Amaliegade 27 (23)** har DSU og forskellige organisationer i arbejderbevægelsen haft lokaler siden 1920'erne. Blandt disse er Frit Forum, der siden 1950'erne har haft en markant tilstedeværelse i det aarhusianske universitetsmiljø. Blandt de fremtrædende Frit Forum-formænd var Svend Auken, som også i unik grad knyttede bånd til de yngre generationer af socialdemokratiske studerende. For at ære hans minde er den tilhørende gård blevet navngivet **Svend Aukens Plads**.

📍 AARHUS

I 2006 kårede en stor afstemning tidligere borgmester **Bernhardt Jensen** til "Alle tiders aarhusianer". I Aarhus Øst er **Bernhardt Jensens Boulevard (24)** opkaldt efter den populære borgmester.

Parallelt med **Bernhardt Jensens Boulevard** ligger **Dagmar Petersens Gade (25)**. Dagmar Petersen var det første kvindelige medlem af Aarhus Byråd og en engageret socialdemokrat samt journalist ved Demokraten. Dagmar Petersen var medlem af Aarhus Byråd fra 1909 til 1931. Hun engagerede sig især i skolepolitikken.

I nærheden af **Botanisk Have** finde man **Borgmester Jakob Jensens Gade (26)**, opkaldt efter byens første folkevalgte borgmester.

Peter Sabroes Gade (27) er en hovedgade på **Trøjborg** og er opkaldt efter den berømte socialdemokrat, socialagitator og journalist.

Harald Jensens Plads (28) ligger centralt på **Frederiksbjerg**. Pladsen blev anlagt i 1929 til minde om arbejderbevægelsens "Kong Harald".

📍 HERNING

Hilmar Sølunds Vej (29) ved sygehuset ved **Gødstrup** er opkaldt efter Hernings tidligere borgmester.

📍 SKIVE

Ved **Skive Sygehus** ligger **Hjalmar Kjems Allé (30)**. Med udpegelsen af **Hjalmar Kjems** som Skives borgmester i 1914 fik Socialdemokratiet sin første borgmesterpost i provinsen. Hjalmar Kjems Allé ligger centralt mellem lokale velfærdsinstitutioner og er på den måde en symbolsk påmindelse om partiets lokalpolitiske indsats.

📍 RANDERS

P. Knudsens Vej (31) er opkaldt efter Socialdemokratiets formand 1882-1909. Med sine 27 år som formand er P. Knudsen kun overgået af efterfølgeren, **Th. Stauning**. P. Knudsen var født i Randers, og under hans lederskab fik Socialdemokratiet ikke bare sine første folkevalgte, men blev også en direkte politisk magtfaktor i Danmark.

Centralt i Randers by ligger **Jens Otto Krag's Plads (32)**, opkaldt efter Socialdemokratiets formand 1962-72 og Danmarks statsminister 1962-68 og 1971-72. Jens Otto Krag var født i Randers og var minister i samtlige socialdemokratiske regeringer fra 1947-72. Dermed udøvede han en helt enestående indflydelse på udformningen af det moderne Danmark.

📍 SILKEBORG

Bomholts Plads (33) er navngivet efter **Julius Bomholt**, Danmarks første kulturminister, som blev født i **Alderslyst** ved Silkeborg i 1896.

Bindslevs Plads (34) er navngivet efter Silkeborgs første socialdemokratiske borgmester, **Rasmus Bindslev**.

Peter Sabroes statue på Østbanetorvet i Aarhus.

NORDJYLLAND

GRAVSTEDER

- AALBORG**
- 1 Aalborg Almene Kirkegård
Harald Brix
- HORSENS**
- 2 Horsens Kirkegård
Niels Routhe
- MARIAGERFJORD**
- 3 Als Kirkegård
Knud Bornemann Nielsen
- MORSØ**
- 4 Karby Kirkegård
Egon Pleidrup Poulsen

MONUMENTER

- MORSØ**
- 5 Støberitorvet
Statue, Frode Jakobsen
- 6 Ørndrup Mark
Mindelund,
Egon Pleidrup Poulsen
- AALBORG**
- 7 Sohngårdsholmparken
Mindesten, Johan Strøm
- BROVST**
- 8 Brovst Bibliotek
Skulpturen Sammenhold

HUSE OG STEDER

- FREDERIKSHAVN**
- 9 Skiveren
Sommerhus, Jens Otto Krag
- BROVST**
- 10 Vestergade
Foreningshuset
- HJØRRING**
- 11 Tolne Skov
Stævneplads
- JAMMERBUGTEN**
- 12 Kettrup Bjerge
Sommerhus, Th. Stauning

VEJNAVNE

- AALBORG**
- 13 Hans Hedtofts Vej
- 14 Th. Staunings Vej

📍 AALBORG

På **Aalborg Almene Kirkegård (1)** er Harald Brix begravet. Brix var bladudgiver, da han enedes med sin fætter **Louis Pio** om at igangsætte den danske arbejderbevægelse. Som Pio blev han fængslet i 1872 og løsladt i 1875 for at undgå, at de skulle blive martyrer for arbejderbevægelsen. Allerede i 1877 blev Brix igen fængslet på grund af artikler i sine blade, og da han i 1880 blev løsladt, var han dødssyg. Blandt andet på grund af stridigheder om rettighederne til de socialdemokratiske blade udgav han nu sit eget konkurrerende dagblad, 'Herolden', som også havde en tilknyttet organisation bag sig. Harald Brix døde dog allerede i 1881. For at undgå, at der skulle opstå tumult og demonstrationer ved hans begravelse, fik myndighederne i natens mulm og mørke sejlet hans kiste til Aalborg, hvor hans søster, **Dagmar Brix**, foranstaltede en begravelse under strengt private former. I 1992 opsatte Socialdemokratiet en mindesten på hans grav, der genfortalte historien om hans fangenskab og død.

📍 HORSENS

På **Horsens Kirkegård (2)** ved Langholt finder man **Niels Routhes** grav. På stenen står, at den er "Rejst af arbejderpartiet". Mange steder i Nordjylland var det almindeligt simpelt hen at omtale Socialdemokratiet som Arbejderpartiet. Niels Routhe var en stor organisator og dybt engageret i Landarbejderforbundet og afholdsbevægelsen.

📍 MARIAGERFJORD

På **Als Kirkegård (3)** finder man gravstedet for **Knud Bornemann Nielsen**, som var sognepræst i Als og Hurup. Han var tillige ivrig og aktiv socialdemokrat og er erindret som sådan på stenens inskription.

📍 MORSØ

På **Karby Kirkegård (4)** er Morsøs tidligere borgmester **Egon Pleidrup Poulsen** begravet. Hans gravsten er præget med Socialdemokratiets rose.

MONUMENTER

📍 MORSØ

På **Støberitorvet i Nykøbing Mors (5)** er der rejst et enormt værk, der på én gang er en statue forestillende **Frode Jakobsen** og et værk, der giver beskueren mulighed for at benytte det som for eksempel bænk. Frode Jakobsen var født i Øster Jølby på Mors. Han var organiseret socialdemokrat, men ikke centralt placeret, da han under besættelsen blev leder af modstandsorganisationen Ringen. Han var medlem af Danmarks Frihedsråd og fik mod slutningen af besættelsen stadig større indflydelse. Han ønskede helhjertet en tilbagevenden til det kendte repræsentative demokrati og optrådte på flere punkter som formidler mellem partipolitikerne og de mere aktivistisk sindede modstandsfolk. I befrielsesregeringen var han minister uden portefølje. Han var socialdemokratisk folketingsmedlem fra 1945 til 1973. Også efter sin tid i Folketinget var han en aktiv del af den danske offentlighed.

På **Ørndrup Mark (6)** ved **Sønder Herreds Plantage** står **Egons Mindelund**. Det er en mindelund der er skabt for at erindre **Egon Pleidrup Poulsen**, der blev født på Ørndrup Mark. Pleidrup Poulsen vandt stor popularitet som Morsøs borgmester 1998-2009. Han ønskede derefter at hellige sig landspolitik, men en tragisk drukneulykke i 2010 berøvede ham muligheden. Hans død var for mange et stort savn, og mindelunden få hundrede meter fra hans fødehjem blev etableret som et permanent erindringssted.

📍 AALBORG

I **Sohngårdsholmparken (7)** i Aalborg er der sat en stor mindesten for **Johan Strøm**. Han var folketingsmedlem, valgt i Aalborg og minister ad flere omgange. Han var således socialminister, da folkepensionen blev indført i 1956. På stenen er der under et bronzerelief forestillende Johan Strøm indhugget ordene "Da får du ej ordner og stjerner / men bævende læbers pris", forfattet af **Jeppe Aakjær**.

📍 BROVST

Mellem Brovst Bibliotek og Bratskov blev skulpturen **Sammenhold (8)** af **Flemming Holm** i 2009 opsat. Skulpturen erindrings om en uhørt lang arbejdskonflikt, som strakte sig over 466 dage mellem 1935 og 37. Konflikten drejede sig om en C.O. Jensens Maskinfabrik, som ikke ville tegne overenskomst. Flere af arbejderne boede i boliger ejet af fabrikken og blev efterfølgende sat ud. Socialdemokratiet og fagbevægelsen gik sammen om at skabe midler til at opføre et foreningshus i byen, som samtidig rummede 12 boliger, hvor de udsatte arbejdere kunne bo. Bygningen blev kaldt **Fagborgen**, og da den blev solgt, blev en del af salgssummen anvendt til at opsætte Flemming Holms skulptur for at erindre historien.

HUSE OG STEDER

📍 FREDERIKSHAVN

I **Skiveren (9)** ligger **Jens Otto Krag**s tidligere sommerhus **Lille Skiveren**. På trods af at Jens Otto Krag var en blændende fagbogsforfatter, og hans værker står centralt i den socialdemokratiske historieskrivning, så havde han det meste af sit liv drømme om at blive skønlitterær forfatter. De blev aldrig indfriet, og det var en personlig ærgrelse for ham. Krag elskede at opholde sig i sit sommerhus i Skiveren, og huset blev i hans ånd skænket som refugium for kunstnere. Det udlejes som sådan gennem forskellige kunstnerorganisationer.

📍 BROVST

På **Vestergade (10)** i Brovst blev **Foreningshuset** i 1936 opført. De rummede foreningslokaler til en lang række organisationer i arbejderbevægelsen, og også boliger. Bygningen blev i daglig tale aldrig kaldt andet end **Fagborgen**.

📍 HJØRRING

I **Tolne Skov (11)** uden for **Tolne** begyndte i 1966 en tradition med, at Socialdemokratiet og fagbevægelsen holdt et årligt stævne den anden lørdag i juni. Tolnestævnerne havde flere tusinde deltagere, og blandt talerne var **Jens Otto Krag**, **Anker Jørgensen** og **Georg Poulsen**.

📍 JAMMERBUGT

I **Kettrup Bjerge (12)** ved **Grønhøj** fik **Th. Stauning** i 1933 opført et lille sommerhus ved det, der i dag er **Ruthsvej 14**. Staunings sommerhus skabte megen interesse blandt hans partifæller og inspirerede mange til selv at anlægge små sommerhuse i området. Det fik så stort et omfang, at området blev kendt som **"Den røde koloni"**. Tæt ved Staunings i dag nedrevne hus ligger en lille høj, hvor Stauning fik opsat en flagstang og en bænk. Stedet navngav han **Gugges Høj**, hvilket var et lille ordspil, for at "gugge" betyder at nyde udsigten på vendelbomål, men **Gugge** var også Staunings kælenavn for sin livsledsager, Augusta Erichsen. Blandt landliggerne i Den røde koloni var **Marius Andersen** ("Marius den første"), Aalborgs borgmester 1945-54 og folketingsmedlem **C. Bollerup Madsen**, der var valgt i Aalborg.

VEJNAVNE

📍 AALBORG

Hans Hedtofts Vej (13) er opkaldt efter Socialdemokratiets formand 1939-41 og 45-55. Hedtoft huskes blandt andet som initiativtageren til Nordisk Råd.

Th. Staunings Vej (14) er navngivet efter den første socialdemokratiske statsminister, som også var socialdemokratisk formand 1910-39.

/SOCIALDEMOKRATIET

WWW.SOCIALDEMOKRATIET.DK

@SOCIALDEMOKRATIET